

EESTI MAAÜLIKOOL

Põllumajandus- ja keskkonnainstituut

Krista Põllula

**ÕPPIJATE RAHULOLU LOODUSTURISMI ERIALA ÕPPEGA EESTI
KÕRG- JA KUTSEKOOLIDES**

THE STUDENTS SATISFACTION WITH NATURE TOURISM
SPECIALITY IN ESTONIAN VOCATIONAL AND HIGHER EDUCATION

Magistritöö

Looduturismi õppekava

Juhendaja: Lea Sudakova, *Msc*

Tartu 2017

Eesti Maaülikool		Magistritöö lühikokkuvõte	
Kreutzwaldi 1, Tartu 51014			
Autor: Krista Põllula		Õppekava: Loodusturism	
Pealkiri: Õppijate rahulolu loodusturismi eriala õppega Eesti kõrg- ja kutsekoolides			
Lehekülgi: 65	Jooniseid: 17	Tabeleid: 2	Lisasid: 1
Osakond: Põllumajandus- ja keskkonnainstituut			
Uurimisvaldkond (ja mag. töö puhul valdkonna kood): sotsiaalökonomika S196			
Juhendaja(d): Lea Sudakova			
Kaitsmiskoht ja -aasta: Tartu, 2017			
<p>Eesti on tuntud oma mitmekesise looduse poolest, mida külastatakse lähemalt ja kaugemalt. Loodusturism on oma olemuselt laiapõhjaline valdkond, kus on omavahel seotud turismimajandus ja looduskeskkond, mis tekitab vajaduse laiapõhjaliste oma ala spetsialistide järele valdkonna tööturul. Loodusturismi eriala on Eestis kutse- ja kõrghariduse tasemel õpetatud alates 2005 a. ning antud eriala lõpetanuid on 2017 a aprilli seisuga 469. Täna puudub ülevaade, kuidas jääd eriala õpingutega rahule ning kas eriala õpe toetas peale lõpetamist erialasele tööle saamist.</p> <p>Selleks viis töö autor magistritöö raames läbi uuringu loodusturismi eriala lõpetanute seas, mis näitas küll eriala õppega üldist rahulolu ja eriala õppe vajalikkust, kuid samas oli pakutud mitmeid soovitusi, kuidas muuta õpet efektiivsemaks ja tööturu ootustele ja vajadustele sobivamaks. Vastavalt uuringu tulemusele tuleb rohkem tähelepanu pöörata õppetöös praktikale ja leida võimalusi teoreetilise õppetöö sidumisega praktiliste ülesannetega koostöös loodusturismi ettevõtjatega.</p>			
Märksõnad: loodusturism, rahulolu, haridus, tagasiside			

Estonian University of Life Sciences Kreutzwaldi 1, Tartu 51014		Abstract of Master's Thesis	
Author: Krista Põllula		Speciality: Nature Based Tourism	
Title: The students satisfaction with Nature Tourism speciality in Estonian vocational and higher education			
Pages: 65	Figures: 17	Tables: 2	Appendixes: 1
Department: Institute of Agricultural and Environmental Sciences Field of research (and for Master's Thesis add research field code): Social economy S196 Supervisors: Lea Sudakova Place and date: Tartu, 2017			
<p>Estonia is known for its' diverse nature and tourists from all around the world come to visit it. Nature tourism is a extensive field, which binds tourism economics and natural environment and it creates a need for specialists in their respective fields. Since 2005 nature tourism has been taught in Estonian vocational schools and universities. As of April 2017, there are 469 graduates of nature tourism, but no feedback from the students whether they were satisfied with the studies or did the curriculum support them for finding specialized work post graduation.</p> <p>In order to change that, the Master's thesis author held a study among nature tourism graduates. The study concluded a high satisfaction rate and a need for such speciality, but also pointed out many suggestions on how to make the studies more effective and more fitting in terms of job market expectations. According to the study, we need to put a bigger emphasis on practice and find a way to bond theoretical studies with practical assignments with the help of existing nature tourism companies.</p>			
Keywords: nature tourism, satisfaction, education, feedback			

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. LOODUSTURISM KUI TEGEVUSALA	6
1.1. Loodusturismi olemus	6
1.2. Loodusturismi pakkumine	8
2. LOODUSTURISMI ÕPE EESTIS	14
2.1. Üldised alused	14
2.1.1. Kõrgharidus	17
2.1.2. Kutseõpe	18
2.2. Rahulolu erialaga	19
3. METOODIKA	22
3.1. Tulemused	24
4. ARUTELU	42
KOKKUVÕTE	47
KASUTATUD KIRJANDUS	49
Summary	53
Lisa 1 Küsimustik	55

SISSEJUHATUS

Eesti on tuntud oma eripärase ja mitmekesise looduse poolest, mida tullakse imetlema nii lähemalt kui kaugemalt. Looduskülastusega kaasnevad aga looduskeskkonna häiringud, mis võivad edasi areneda looduskeskkonna tõsiste kahjustusteni. Selleks, et Eestimaal oleks veel kaua võimalik seda ainulaadset looduskeskkonda nautida, vajame oma ala tippasjatundjaid, kes koordineerivad nii turismi looduses kui ka tegelevad igapäevaselt inimeste loodusteadlikkuse tõstmisega, mistõttu on oluline roll vastavate spetsialistide koolitamisel.

Mitmed riiklikud ja rahvusvahelised õigusaktid, lepingud ja muud dokumendid väärtustavad ja tõstavad esile loodusharidust, keskkonnateadlikkust ja säästvat arengut toetava hariduse alaseid tegevusi. (Keskkonnaagentuur) Üheks loodushariduse osaks on loodusturismi õpe, mida on võimalik omandada Eesti koolides erinevatel haridustasemetel: kutse-, bakalaureuse- ja magistriõppes. Probleemina kerkib siinkohal päevakorda, kui lihtne on võimalik peale lõpetamist minna erialasele tööle ning missuguseid töötajaid ootavad potentsiaalsed tööandjad.

Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (2014:3) seab sihiks uuendused haridusvaldkondades, mille ühe tulemusena peaks kasvama oskuste vastavus tööturu vajadustele. Haridus- ja Teadusministeerium on välja toonud, et haridussüsteem peab tagama inimestele ettevalmistuse nii ühiskonnas kui tööturul toimetulekuks ning valmisoleku oma oskusi vastavalt aja jooksul muutuvatele vajadustele uuendada. (Kontseptsioon...:8)

Eriala õppe tulemuseks peaks olema valdkonnas teadlikud töötajad, kelle teadmiste ja oskuste läbi saaks kasu nii ettevõtjad kui ka kaudselt kogu riik. Vältida tuleks asjaolu, et koolitame töötajaid teistele sektoritele või hoopis tulevase töötuid. 2016 a avaldatud analüüsist: kutse- ja kõrghariduse omandanute edukus tööturul (7) loeme, et tööandjatelt on kostmas järjest jõulisem sõnum, et Eesti majandusarengu takistus on kvalifitseeritud tööjõu puudus ning vaatamata tööjõupuudusele on tuhandeid erialase haridusega inimesi, kes on jäänud Eesti tööturult eemale.

Käesoleva magistritöö teemaks on “Õppijate rahulolu loodusturismi eriala õppega Eesti kõrg- ja kutsekoolides”. Teoorias jaotub rahulolu peamiselt kaheks: üldiseks rahuloluks (inimeste universaalse rahulolu baas) ning rahuloluks erinevate aspektidega (Haridusega rahulolu hindamise kontseptsioon: 1). Magistritöö teemast lähtuvalt keskendub töö autor rahulolu ühele komponendile - võimalus saada erialasele tööle, mis on üheks oluliseks näitajaks koolide jätkusuutlikkusele.

Töö eesmärgiks on välja selgitada:

1. Missugused on lõpetajate võimalused saada erialasele tööle ning mis on peamised takistused.
2. Missuguseid töötajaid oodatakse loodusturismi valdkonnas.

Selleks viis autor läbi uuringu loodusturismi eriala vilistlaste seas ankeetküsitluse vormis ning uurimisprobleemid olid:

- rahulolu loodusturismi õppe sisu ja korraldusega;
- missuguseid muudatusi peaks õppekavades tegema, et olla tööandjate ootustele vastav;
- missugused on loodusturismi eriala lõpetanute tööle saamise võimalused täna;
- missugused on peamised takistused erialasele tööle saamisel;

kuidas saavad antud eriala õpetavad koolid kaasa aidata lõpetanute erialasele tööle saamisele.

Käesolev lõputöö koosneb neljast peatükist, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks. Esmalt on kirjeldatud loodusturismi teoreetilist tausta, mis annab ülevaate loodusturismi ja loodusel põhineva turismi olemusest ning loodusturismist kui tegevusalast. Teine peatükk keskendub loodusturismi õppele Eestis ja õppega rahulolule. Kolmas peatükk annab ülevaate magistritöö raames korraldatud uuringust vilistlaste seas ning uuringu tulemustest. Neljandas peatükis on arutelu ning autori poolt välja toodud ettepanekud loodusturismi kui eriala efektiivsemale õpetamisele.

1. LOODUSTURISM KUI TEGEVUSALA

1.1. Loodusturismi olemus

Lähtudes Maailma Turismiorganisatsiooni (UNWTO) üldisest turismi definitsioonist: turism on reisimine väljapoole oma tavalist elukeskkonda meelelahutuse, äri või muul eesmärgil (UNWTO 2002), saame järeldada, et loodusturism on turismi üks oluline osa, kuna reisimine ilma looduskeskkonda kasutamata on üsna võimatu. Üldisemas mõistes sisaldab loodusturism kogu loodusel põhinevat turismi, tavaliselt looduskeskkonna suhtes jätkusuutlikke aktiivseid tegevusi ja harrastusi (Defining „Nature Tourism“... 2013: 1) Loodusturism on turismi vorm, mille ressursiks ja elamuse saamise keskkonnaks on loodus. (Looduskaitse arengukava 2012: 11)

Loodusturism on oma olemuselt looduse vahendamine turistidele, pidades silmas looduse jätkusuutlikkust. Looduse interpreteerimine - vahendamine - sisaldab loodusteaduste või nendega seotud valdkondade oskuskeele tõlkimist erialase ettevalmistuseta inimesele mõistetavasse, huvitavasse ja nauditavasse keelde. See tähendab looduse tutvustamist vormis, mis teadmiste jagamise kõrval kujundab arusaama, et inimene on osa loodusest, et loodus on majanduse ning kultuuri alus. (MTÜ Lahemaa Ökoturism) Hea looduse vahendaja ülesandeks on huvi äratamine looduse ja kultuuriloo vastu, väärtushinnangute ja loodushoidliku maailmavaate kujundamine, inimeste keskkonnateadlikkuse edendamine. (Loodusturismi käsiraamat 2007: 8)

Loodusturismi on defineeritud mitmeti, sest ühtset definitsiooni on raske määratleda, kuna paljud erinevad turistidele mõeldud turismitooted on seotud loodusega. Kõike looduses toimuvat ei saa me siiski liigitada loodusturismi alla. Loodusturismi all saame vaadelda erinevaid turismivorme, mis põhinevad loodusega seotud vaatamisväärsustel ja tegevustel looduses. Sageli seostatakse loodusturismi ökoturismiga, kuid ökoturism on kitsam valdkond.

Rahvusvahelise ökoturismi ühenduse poolt on defineeritud ökoturismi järgmiselt: ökoturism on vastutustundlik reisimine looduspriirkondades, mis toetab looduskeskkonna kaitset ning kohalike elanike heaolu. (Reimann: 7) Veel võib käsitleda ökoturismi kui kvaliteetturismi, mistõttu seda on traditsioonilise turismiga võrreldes palju raskem korraldada ning see nõuab nii turistilt kui ka reisikorraldajalt palju enam (Sealsamas: 10)

Caroline Kuenzi, Jeff McNeely (2-3) on selgitanud mõisteid järgmiselt Tabel 1.

Tabel 1. Loodusturismiga seotud mõistete selgitused *Allikas: The Risks Associated with Nature-Based Tourism.*

Mõiste	Selgitus
Looduspõhine turism (<i>Nature-based tourism</i>)	Segment turismiturul, kus inimeste reisi peamine eesmärk on külastada looduslikke sihtkohti
Loodusturism (<i>Nature tourism</i>)	Inimeste eesmärk on reisida puutumata looduses, saada kogemusi ja nautida loodust
Ökoturism (<i>Ecotourism</i>)	<ul style="list-style-type: none"> - Inimesed reisivad suhteliselt puutumata või saastamata looduslikel aladel konkreetse eesmärgiga õppida, imetleda ja nautida maastikke ja sealseid taimi ja loomi, samuti olemasolevaid kultuuriilminguid (nii minevikust ja olevikust) nendes piirkondades - Vastutustundlik reisimine looduslikel aladel säästes keskkonda ja hoides kohalike inimeste heaolu
Seiklusturism (<i>Adventure tourism</i>)	Loodusturismi vorm, mis eeldab füüsilist jõudu ning kus teatud riskide ja looduskeskkonna koosmõjul saavutatakse positiivsed elamused
Säästev turism (<i>Sustainable tourism</i>)	Püüab vähendada negatiivset jalajälge turismi arengu juures ja samal ajal aitab kaasa looduskaitse ja kogukonna arengule.

Rahvusvahelises erialakirjanduses on kasutusel peamiselt kaks omavahel seotud mõistet – loodusturism (*nature tourism*) ja looduspõhine turism (*nature-based tourism*). Loodusturismi

puhul on külastaja esmaseks ja oluliseks eesmärgiks looduse nautimine ja tundmaõppimine, mis on pigem kitsam lähenemine loodusturismile, looduspõhine turism on pigem laiem lähenemine ning selle puhul on oluline loodus (autori lisatud) (Consumetric 2008:5).

Pickering ja Weaver (2003:7) on välja toonud looduspõhise turismi kohta järgmised väited:

- see moodustab suure osa kogu maailma turismitööstusest
- see osakaal suureneb sest loodusturism areneb kiiremini kui üldine turismi sektor
- looduspõhine turism esineb nii avalikus kui ka erasektoris ja seetõttu on hallatud avalik-õiguslike, samuti erasektori ja MTÜ-de poolt
- looduspõhine turism on äärmiselt mitmekesine valdkond, mis hõlmab selliseid vastuolulisi tegevusi nagu eluslooduse vaatlemine, veesõidukitega sõitmine, suusatamine ja matkad mägikarjamaadel
- on hulk keerukad võimalikud majanduslikud sotsiaalkultuursed ja keskkonna kulud ja kasud seotud looduspõhise turismiga

Tisdelli (2013:3) arvates on loodusturism turismi osa, mis valdavalt on sõltuv looduslikest vaatamisväärsustest, mis hõlmab elusloodust nende loomulikus ja puutumata keskkonnas. Inimtegevus avaldab üha suuremat negatiivset mõju keskkonnale, mille tulemused viivad teatud aja jooksul selle piirkonna loodusliku mitmekesisuse, maastiku seisundi ja ökoloogilise koormustaluvuse languseni.(Baby jt 2014) See tähendab, et vajame pidevat seiret looduses toimuva üle, mis aitab õigel ajal sekkuda ja koordineerida looduses käitumist.

1.2. Loodusturismi pakkumine

Turism on arenev ja kasvav majandusharu kogu maailmas ning vastavat suundumust toetavad maailma rahvastiku suurenemine ja elatustaseme tõus. (Eesti turismiarenduskava 2013: 5) Koos üldise turismi arenguga, on ka loodusturism hoogsalt arenenud. Turismisektori kõige kiiremini kasvavaks valdkonnaks peetakse looduspõhist turismi, mille kasvumääraks on 10-12% aastas. (Tangeland, Aas 2011: 822) Loodusturismi kasv on seotud linnastumise aspektiga, inimesed küll kolivad tõmbekeskustesse, kuid samas jääb vajadus käia puhtas looduses, mis toob kaasa järjest enam loodusturiste.

Loodusturismi vorme võib liigitada lähtudes kahest aspektist:

- sõltuvalt huvidest (looduse vaatlemine, linnude- ja loomade vaatlus, ajaloo ja kultuuri tundma õppimine, marjade ja seente korjamine, kalapüük, jahindus, loodusfotograafia jne);
- sõltuvalt liikumisviisist (looduses jalutamine, jalgsi matkamine, jalgrattamatk, paadisõit, kanuu- ja süstamatk, ratsamatk, suusamatk, räätsamatk, tõukekelgutamine jne).

Suurima osa loodusturismist hõlmavad just jalutuskäigud ja õpperetked loodusesse, kuna neid on lihtne teostada ning jalutuskäikude ning õpperetkede korraldamiseks ei ole vaja spetsiaalset varustust (EAS 2009).

Me räägime igapäevaselt majanduse kasvu olulisusest kogu maailmas, kuid sageli jääb tähelepanuta tõsiasi, mis roll on selles loodusel. Enamasti suureneb majanduskasvuga ka meie ökoloogiline jalajälg. Seega looduse hoidmise ja majandustegevuse vahel on tasakaalu keeruline saavutada. Loodusturism kui tegevusala on seotud suure vastutusega looduse jätkusuutlikkuse ees. Kuenzi ja McNeely (11) on nimetanud neli olulist faktorit, millest mitmete riskidega seotud loodusturismi edukas juhtimine on sõltuv:

- reguleeritud seadusandlus ja jätkusuutlik valitsuse poliitika
- piisav rahastus looduskaitseks
- juhtkonna haritus
- arukas - ja kohanemisvõimeline juhtimine.

Loodusturismi kontekstis on oluline tähelepanu looduse hoidmisel ning siinkohal kerkib esile küsimus reisikorraldajate seas, kes pakuvad loodusturismi tooteid - kuivõrd nad siiski keskenduvad kõigile komponentidele. Loodus on oma olemuselt võimas atraktsioon, millest reisikorraldajad saavad kasu, kuid valdavalt keskenduvad reisikorraldajad pigem teenusepakkumise aspektidele kui looduse jätkusuutlikkusele (Buckley, Coghlan 2012:3).

Turismisektori konkurentsivõime on tihedalt seotud selle jätkusuutlikkusega, sest turismisihtkohtade kvaliteet sõltub suures osas nende loodus- ja kultuurikeskkonnast ning seotusest kohaliku kogukonnaga. Turismi jätkusuutlikkus hõlmab mitut tahku: loodusvarade vastutustundlik kasutamine, tegevuse keskkonnamõju arvestamine (jäätmete teke, mõju veele, pinnasele ja elurikkusele jne), nn puhta energia kasutamine, pärandi kaitse, sihtkohtade

loodusliku ja kultuurilise algupära säilitamine, loodud töökohtade kvaliteet ja jätkusuutlikkus, kohaliku majanduse probleemid ja teeninduse kvaliteet. (Euroopa turismi näitajate süsteem: 10)

Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuringust (2016: 14) selgub, et valdav osa vastanutest (41%) ei osanud spontaanselt nimetada ühtegi konkreetset keskkonnaga seotud teemat, mis vajaks luubi alla võtmist. Samas toodi välja, et viibitakse sageli looduses sh külastatakse suurel määral matkaradasid. Eesti loodus on meie kõigi, kogu rahva ühisvara, millest on õigus osa saada igaühel. See asetab igaühele, kes loodusega kokku puutub, nii matkajale, puhkajale kui ka maaomanikule ja maavaldajale kohustuse hoida loodust inimväärse, puhta ja kaunina (Keskkonnaministeerium). Kiirelt suurenev turistide arv võib hoolimatu käitumise tagajärjel kujutada ohtu meie suhteliselt puutumatule loodusele, mistõttu tark turismi korraldus ja planeerimine on vägagi hädavajalik (EMÜ).

Üha enam pööratakse tähelepanu inimeste loodusteadlikkuse tõstmisele, sellega tegelevad mitmed organisatsioonid, kes vajavad selleks oma ala laiapõhjalisi tippspetsialiste. On võimalus küll erinevatel koolitustel end täiendada, kuid oluline on jätkata tasemeõppega selles valdkonnas, mis annab põhjalikud teadmised sügavuti.

Loodusturismi kui majanduslikku kategooriat on Eestis seni puudulikult käsitletud ja selle valdkonna käibest ning loodavast väärtusest puudub isegi ligikaudne ülevaade. Sellise olukorra üheks oluliseks põhjuseks on kindlasti turismistatistika, mis loodusturismi statistiliste andmete kogumisel eraldi turismi haruna ei käsitle. (Ehrlich 2008: 3)

Loodusturism kui ettevõtlusvorm, mis kasutab looduskeskkonda, peab edukaks toimimiseks tagama loodusväärtuste säilimise. (Loodusturismi käsiraamat 2007: 6) Enamasti ajendab loodusturismiga tegelema ettevõtja enda isiklik huvi looduse vastu, kuid hea loodusesõber ei ole alati hea ettevõtja. Siinkohal tuleb arvestada, et loodusturismi valdkonna ettevõtteid mõjutab suurel määral tegevuse hooajalisus, millega tuleb arvestada nii töötajate värbamisel kui ka rahavoogude planeerimisel. Consumetricu korraldatud loodusturismi pakkumise uuringust (2008: 12) selgub, et loodusturismi pakkumine Eestis on suhteliselt ebaühtlane ja suur osa ettevõtjaid tegeleb loodusturismiga põhitöö kõrvalt hobiärina, mis ei taga alati täielikku pühendumist. Samuti tekib küsimus, kui pädevad nad antud valdkonnas siiski on.

Loodusturism on kasvav nišiturg ning ettevõtetel, mis pakuvad teenuseid linnu- ja loodusvaatlejatele, ratturitele, mägiratturitele, erinevatele matkajatele, kajakiga liikujatele ning loodusfotograafidele on palju võimalusi. Harrastus- ja loodusturismi turg on pidevalt otsimas uusi turvalisi ning hea juurdepääsuga sihtkohti, kus loodus-, ajaloo- ja kultuurihuvilisi võtavad vastu väikeettevõtjad, kes oskavad lahti seletada kohalikku kultuuri ning tutvustada loodusressursse. (Loodusturismi käsiraamat 2007: 13) Loodusturistide arv viimaste aastate jooksul on näidanud, et on oluline taastada maapiirkonnas olevad hooned, metsarajad ja teised rajatised, millest muidu on ammu loobunud. (Brandth, Haugen 2011: 35-44)

Turism on muutunud aktuaalseks uurimisteenuseks seoses antud majandusharu tormilise kasvuga viimastel aastakümnetel ning seoses turismi majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise rolli suurenemisega on vajalik struktureerida ja anda tähendusi asetleidvatele protsessidele ning mõista nende mõju ühiskonna erinevatele sfääridele – loodus, majandus, poliitika, rahvuskultuur. Antud teadmiste abil on võimalik neid protsesse suunata, seades eesmärgiks turismiga kaasneva negatiivse mõju minimeerimise ning positiivse mõju suurendamise. (Sudakova 2011)

Riiklikul tasandil kuulub loodusturismi arendamine peamiselt Majandus- ja Kommunikatsiooni ning Keskkonnaministeeriumi vastutusaladesse. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium vastutab Eesti Riikliku Turismiarenduskava täitmise eest. Arenduskava elluviimisega tegeleb põhiliselt EAS Turismiarenduskeskus, kelle jagada on ka suur osa turismiettevõtjatele suunatud toetustest. Keskkonnaministeerium tegeleb loodusressursside kasutamise korraldamisega ja looduskaitse koordineerimisega. Keskkonnaministeeriumi tegevuse ülesandeks on loodusliku mitmekesisuse säilitamine. (Consumetric 2008: 7)

Eesti riiklikust turismiarenduskavast 2014-2020 (2013: 6) võime lugeda, et Eesti turismi iseloomustab liialt suur hooajalisus ning oleks vajalik luua juurde turismitooteid ja -teenuseid, mis ei sõltu niivõrd ilmastikust. Ühe alternatiivina võib kindlasti välja tuua just loodusturismitooted, sest loodus on omanäoline igal aastaajal. Siinkohal on vajalik teada ja tunda loodust ja looduse jätkusuutlikkuse seisukohast kindlasti selle ökoloogilist koormustaluvust.

Kui loodusressursside põhiliste haldajate, Riigimetsa Majandamise Keskuse ja Riikliku Looduskaitsekeskuse, puhul on loodusressursi inimestele kättesaadavaks tegemise puhul oluliseks teguriks ressursi jätkusuutlik kasutus, siis pakkujate teadlikkus loodushoiust on kohati võrdlemisi madal ja lähtutakse lühiajalisest kasumi teenimise eesmärgist ega mõelda loodusressursi säilimisele (Consumetric 2008: 10), seega on väga oluline koolitada teadlikke loodusturismiga tegelevaid ettevõtjaid.

Vajalik on nii kõigi looduses viibivate turistide kui ka turismiga tegelevate ettevõtjate keskkonnateadlikkuse suurendamine. Samuti on tähtis, et igasuguse loodusturismi ettevõtmise kaudu jõuaks selles osalejani selge ja arusaadav ning loodushoiu vajalikkust vastuvõetavas vormis selgitav sõnum. (Loodukaitse arengukava 2012: 12)

Eesti Turismiarengukavast (2014: 20) leiame, et Eesti loodus pakub üha enam huvi loodushuvilistele väljastpoolt Eestit, andes loodusturismile suure kasvupotentsiaali. Loodusturismi arendamise peamiseks tegevusteks on:

- Külastaja vajadustest lähtuvate terviklike loodusturismitoodete ja -teenuste väljaarendamine ning pakkumise suurendamine.
- Looduses liikumisvõimaluste väljaarendamine individuaalturisti vajadustest lähtuvalt, asjakohase info kättesaadavuse parandamine ning külastuskoormuse suunamine, kahjustamata tundlikke liike ja nende elupaiku.
- Turismivõimaluste väljaarendamine siseveekogudel.
- Loodusturismi korraldajate, retkejuhtide ning loodusgiidide kompetentsuse tõstmine.
- Loodusturismitoodete ja -teenuste pakkujate teadlikkuse tõstmine küllastajate ootustest ning turvalisusnõuetest.
- Loodusturismiga seotud ettevõtluse loodushoiu ja elurikkuse alase teadlikkuse suurendamine.
- Säätva turismi põhimõtteid rakendavate ettevõtjate tunnustamine.

2007 aastal läbiviidud Euroopa loodusturismi ülevaatest (Euroopa Liidu Väljaannete... 2007: 3) selgub, et kuna noored on hakanud senisest enam loodusturismitooted tarbima, on muutunud ka nõudlus loodusturismi toodete järgi. Noored otsivad pigem aktiivse puhkamise võimalusi, seikluslikke ja mitmekesiseid turismielamusi, mistõttu on suurenenud selliste turismitoodete osatähtsus looduses. Samuti on oluliseks trendiks äri- ja puhkereiside ühendamine, mis lühendab loodusturismitootte kestust. Kuna keskmise turisti teadlikkus

loodusest on reeglina madal, siis otsitakse senisest enam selliseid tooteid, kus on võimalik tõsta oma teadmisi loodusest ning kogeda loodusele lähedaloleku tunnet.

Loodusturismi tulevik Eestis ja Baltimaades sõltub suutlikkusest püsima jääda, st säilima peaks nii loodus (avaliku sektori huvides on, et järgitaks kõrgeid loodushoiu standardeid) kui ka turism kui elatusala (ettevõtlus oleks sellega tegelejale kasumlik). (Loodusturismi käsiraamat 2007: 58) Samas Bell, Tyrväinen jt (2007:6) on välja toonud, et maailmarahvastik on järjest enam linnastumas. Ning peamiselt just Euroopas tekivad moodsa elu tagajärjed nt vähene liikumine, ülekaalulisus (sellega seotud probleemid diabeet jms) ja psüühika häired (nt stress), seetõttu on loodusele ligipääs ja muud välised rekreatsiooni võimalused järjest enam tähtsamale kohale kerkimas.

Loodusturism pole lihtsalt tegevusala, millest elatuda, see toob kasu kogu inimkonnale, kuna loodus on meie elu oluline osa. Loodusturismi kasud inimkonnale saab kokkuvõtvalt välja tuua järgmiselt:

- globaalne mõistmine;
- sissetuleku võimalus, eriti maapiirkondades;
- majanduse mitmekesistamine;
- kaitsealade teadlik kasutamine;
- inimeste teadlikkuse suurenemine loodusest, looduse väärtustamine;
- tervislik eluviis.

2. LOODUSTURISMI ÕPE EESTIS

2.1. Üldised alused

Eesti mitmekesine ja hästi säilinud loodus on osa meie hindamatutest väärtustest, mis pakub huvi nii kohalikele kui ka kaugemalt tulevatele külastajatele. Tähtis on leida vastavad inimesed, kes suudavad seda kõike külastajatele vahendada jätkusuutlikult, mis tooks kasu kogu riigile. Jätkusuutliku turismi arendamisel on kolm eesmärki (Tooman, Müristaja 2008):

- 1) saada majanduslikku kasu turismisihtkoha toimimisest;
- 2) toetada kohalikku kogukonda ja kultuuri;
- 3) kaitsta ja edendada ehitatud ning looduslikku keskkonda.

Seetõttu on loodusharidusel oluline roll meie igapäevaelus, kust peaksid tulema oma ala spetsialistid.

Jätkusuutlikkuse tagamine on võtmetähtsusega, seetõttu on oluline, et turistide looduses viibimine oleks koordineeritud ja kontrollitud, vajadusel mingitel aladel piiratud või hajutatud. Oluline on ka külastajate teadlikkus loodushoiu vajalikkusest, kuid veelgi määravama tähtsusega on loodusturismi pakujate, loodusgiidide ja matkajuhtide teadlikkus sellest ning vastav käitumine. (Consumetric 2008:10)

Loodusturism on eriala, mida tullakse õppima eelkõige seetõttu, et omandada teadmisi meid ümbritseva keskkonna mitmekesisusest, ning soovist vahendada klientidele meie Eesti loodust selliselt, et see tekitaks inimestes emotsioone ja pakuks meeldejäävaid elamusi. (Tüür, Vaagen 2014: 8) Tilden (1957: 8) toob välja, et looduse interpreteerimine on hariduslik tegevus, mille eesmärgiks on pigem avada tähendusi ja suhteid läbi originaalsete objektide, otseste kogemuste ja illustratiivsete vahendite kui lihtsalt edastada faktilist informatsiooni.

Oma olemuselt on loodusturismi õpe laiapõhjaline, see õpetab nii põhiteadmisi loodusest kui ka turismist. Kuid tuleb arvestada asjaoluga, et meie ühiskond on pidevas muutumises, seega

ka õpitud teadmised ja oskused vajavad pidevat täiendamist. Peale tööle asumiseks vajaliku hariduse omandamist tuleb pidevalt ennast täiendada, et olla oma ala spetsialist loodusturismi valdkonnas. Selleks, et ette valmistada vastava eriala häid spetsialiste, on vaja head õppekava ning häid oma ala spetsialiste, kes õpetavad.

Looduskaitseteadus on vajalik niihästi võimaluste leidmiseks majanduse keskkonnasäästvuse tagamisel kui ka teaduspõhise kõrghariduse ja täiendõppe andmiseks looduskaitsetöötajatele. Looduskaitseteadus on praktilise looduskaitse korraldamise alus, samuti on aluseks looduskaitsealase erihariduse andmisel. Looduskaitseteaduse uuringud võimaldavad ka täpsemalt mõista inimühiskonnast lähtuvate loodust mõjutavate tegurite tausta ning võimalusi, kuidas muuta ühiskonna toimimist looduskeskkonda säästvamaks. (Looduskaitse arengukava 2012: 10-11)

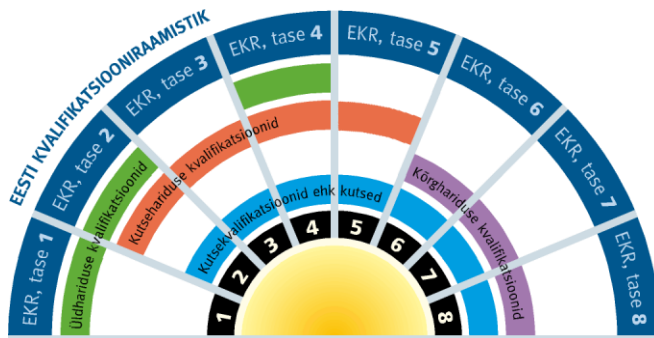
Eesti loodusturismi pakkumise uuringust (2012) tuleb välja, et peamiseks takistuseks loodusturismitoote pakkumisel on enamike ettevõtjate jaoks inimressursi puudus. Turul on suur puudus piisava kvalifikatsiooni ja ettevalmistusega loodusgiididest, retkejuhtidest, matkainstruktoritest. Loodusgiide on varasemalt koolitatud erinevatel kursustel, alates 2014 on uuendatud giidi 5. taseme kutsestandard, mis annab võimaluse spetsialiseeruda loodusgiidi suunale. Loodusgiidi elukutse, nagu iga teinegi elukutse tänapäeval, vajab koolitust, kuna sisaldab kutsespetsiifilisi oskusi ja teadmisi, mida iseseisvalt omandada on raske.

Õpetuse efektiivsus sõltub õpetaja ja õpilase vastastikusest mõjust. Varasemalt oli kõrgkoolides hindamine aluseks vähemalt 51% omandamine õppejõu poolt antud õppematerjalidest, mille tulemusena pole lõpetajad olnud tööturul nii hea ettevalmistusega, kui on loodetud. Sellest lähtuvalt toimus üleminek väljundipõhiste õppekavadele, kus pööratakse rohkem tähelepanu õppijale ja neile pädevustele, mida temalt pärast kõrgkooli lõpetamist tööturul oodatakse (Pilli 2009:3). Elu on koolil eest ära läinud, elu ootab rohkemat, kui praegune kooliharidus pakkuda suudab. Elule jääb päheõpitud tarkustest väheks, elu ootab õpitu rakendamist, võimekust iseenda ja teiste inimestega hakkama saada, oskust tööturul ja ühiskonnas läbi lüüa. Elu ei oota pelgalt kitsa valdkonna spetsialisti, vaid tahab kirjus maailmas toimetulevat inimest (Vinter jt 2015).

Eestis on riiklikud õppekavad loodusturismi erialal erinevatel õppetasemetel: kutse, bakalaureuse- ja magistritasemel. Kuna tänapäevane elu on pidevas muutuses, siis toimuvad

muutused ka tööturul. Seoses üldise õppekavade reformimisega on muudatused ka antud eriala õppimisvõimalustes. Eesmärk jääb ikka endiseks, koolitada oma ala spetsialiste ja oskustöölisi, keda ootavad valdkonna ettevõtted. Tööandjad on seisukohal, et hariduse kvaliteedi tõstmiseks tuleb senisest enam kaasata tööandjaid hariduspoliitika planeerimisse ning teostamisse. Õppekavades on praktika maht ebapiisav ning praktilise õppe osakaal ja praktikakorralduse tase on ebaühtlane nii kutse- kui ka kõrghariduses, mistõttu on oluline nii kutseõppes kui ka kõrghariduses pakutava õppe sisu vastavusse viimine kaasaegse tööturu vajadustega (Eesti hariduse ja tööturu ... 2015: 3-4).

Eestis reguleerib SA Kutsekoda kutsesüsteemi, hariduse ja töömaailma liidese arendamist ning selle toimimist ning tagab võrdsed võimalused tööturul. Kutsekoda korraldab kutsestandardite välja töötamist ning koordineerib kutseeksamite korraldamist. (SA Kutsekoda) Kutsetasemed on võrreldavad haridustasemetega ning kutsesüsteem ja haridussüsteem on ühtses ning rahvusvaheliselt võrreldavas kvalifikatsiooniraamistikus, mis liigitab kutse- ja haridustasemed omandatud teadmiste, oskuste ning iseseisvusele ja vastutusele seatud kriteeriumide alusel. Kvalifikatsiooniraamistik (joonis 1) jaguneb kaheksaks tasemeks, kusjuures 1. tase on madalaim ja 8. tase kõrgeim (Kutseseadus § 4)

Joonis 1. Eestis kvalifikatsiooniraamistik Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium

Eesti koolides on loodusturismi valdkonnas kutsehariduses 4. taseme õpe loodusturismi korralduse õppekaval ja 5. tase giidi õpekaval spetsialiseerumisega loodusgiidile ning kõrgharidusõpet saab võrdsustada vastavalt 6. tase bakalaureuse õpe ja 7. tase magistriõpe.

SA Kutsekoda andmetel ei ole loodusturismi korraldaja kutsestandardit, kuid lähedased kutsestandardid on hetkel kehtivatest:

- aktiivtegevuste instruktor tase 4
- aktiivtegevuste vaneminstruktor tase 5
- giid tase 5 (võimalik spetsialiseerumine loodusgiidile)
- meistergiid tase 6 (võimalik spetsialiseerumine loodusgiidile)
- turismiettevõtte teenindaja tase 4
- turismikorraldaja tase 5

Varasemalt olid lisaks veel:

- maaturismiettevõtja III tase
- retkejuht II ja III tase

2.1.1. Kõrgharidus

Vastavalt Kõrghariduseprogrammile 2016-2019 (7) on programmi üheks elluviimise meetmeks Kõrgharidusõppe vastavusse viimine nüüdisaegse tööturu vajadustega, mille peamiseks tegevuseks on Kõrgharidusõppe seoste suurendamine tööturuga (EÕS 3.5). Tulemusena nähakse: süsteemne kokkupuude tööturuga suurendab kõrgharidusõppe vastavust tööturu vajadustele mh majanduse kasvuvaldkondades. Tulemuseni jõudmiseks:

- Suurendatakse projektipõhise õppe osakaalu õppekavades. Selleks kaasatakse õppeülesannete püstitamiseks ja lahenduste hindamiseks praktikuid tööandjate juurest.
- Suurendatakse valdkondade lõimingut ja läbivalt pööratakse tähelepanu digipädevuste arengule.
- Kindla intervalliga korraldatakse vilistlasuuringuid, et saada tagasisidet õppekvaliteedile, pakutavatele erialadele ja hilisematele tööhõive võimalustele.

Eesti Maaülikool õpetab loodusturismi bakalaureuse õppes alates 2006 aastast ja magistriõppes alates 2009 aastast. Loodusturismi bakalaureuse õppekava eesmärk on valmistada ette Eesti spetsialiste, kellel on mitmekülgsed teadmised Eesti loodusest (taimekooslused, liigid, geoloogia, mullastik, reljeef), selle paikkondade eripäradest ja kujunemisloost. Loodusturismi eriala lõpetaja on pädev siduma need teadmised turismialaste põhiteadmistega ja oskab neid jätkusuutliku ning vastutustundliku turismi arendamisel kasutada. Magistriõppe eesmärk on valmistada ette süvendatud teadmistega tööturu nõudlusele vastavaid spetsialiste, kes oskavad

arendada jätkusuutlikku loodusturismi, lõimides omandatud baltoskandia elustiku-, keskkonna-, ruumilise planeerimise-, ökoloogilise, sotsiaalse ja majandusliku koormustaluvuse hindamise ning rahvusvahelise turismimajanduse alaseid teadmisi. (EMÜ)

Eestis on loodusturismi eriala võimalik kõrghariduse tasemel vaid Eesti Maaülikoolis, ligilähedastena võib lisaks nimetada Tallinna Ülikooli rekreatsioonikorralduse eriala ja Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži turismi- ja hotelliettevõtluse eriala. Antud valdkonnaga on seotud ka keskkonna- ja loodusega seotud õppekavad, mille lõpetajad on samuti sageli Riigi Metsamajanduse Keskuses (RMK), Keskkonnaametis jt loodusturismi koordineerivates ettevõtetes tööl.

Turism on muutunud aktuaalseks uurimisteenaks seoses antud majandusharu tormilise kasvuga ning arvestades turistide arvu kasvu prognoose, huvi selle temaatika vastu lähiaastatel ei vähene. Uuringutest lähtudes on võimalik vähendada turismi negatiivset mõju ja suurendada positiivset mõju ühiskonna erinevatele sfääridele – loodus, majandus, poliitika, rahvuskultuur (Sudakova 2011). See näitab, et ühiskond vajab vastava ala tippspetsialiste, selle valdkonnaga tõsiselt tegeleksid ja suudaksid sellealast potentsiaali palju enam jätkusuutlikult kasutada.

2.1.2. Kutseõpe

Kutseõppe eesmärk on luua võimalused sellise isiksuse kujunemiseks, kellel on teadmised, oskused, vilumused, hoiakud ja sotsiaalne valmidus töötamiseks ning eeldused õpingute jätkamiseks ja elukestvaks õppeks. Kutseõppeasutuse lõpetanu peab olema pädev ja valmis õpitud oskusi tööturul rakendama. See tähendab, et kutseharidussüsteem peab väga täpselt jälgima muutusi tööturul ja õppe sisu peab vastama tööandjate esitatud nõuetele. (Kutseharidus ja muutu tööturg 2013: 4)

Kutseõppes on õpetatud loodusturismi korralduse eriala erinevates kutsekoolides alates 2005. aastast. Kutseõppena keskkorralduse baasil oli võimalik aastani 2017 õpetada loodusturismi korralduse eriala, kus on riiklik õppekava. Antud õppekava ülesanne on anda teadmised ja oskused, mis võimaldavad õppekava läbinul:

- rakendada turismiettevõtluse alaseid teadmisi ja oskusi tööülesannete täitmisel,
- teenindada ja juhendada kliente nii eesti kui võõrkeeles,

- planeerida ja läbi viia erinevaid loodusretki,
- arendada, pakettida ja turundada loodusturismi toodet,
- planeerida, teostada ja analüüsida oma tööd, arendada oma kutseoskusi,
- ennetada või maandada aktiivse puhkusega seotud riske, tulla toime vea- ja ohuolukordades.

Kooli lõpetaja omab teadmisi töötamiseks puhkemajanduses, turismiinfopunktides, kaitsealadel, teemaparkides ning turismiettevõtetes. Õppetöö käigus õpitakse tundma loomi, taimi, maastikke ja geograafiat ja oma rõõmu looduses viibimisest teistega jagama. Selgeks saavad looduse vahendamise, matkamise ja giiditöö põhitõed. Lihvitakse suhtlemisoskust, meenutatakse maailma ja Eesti kultuurilugu ning õpetatakse looduse ilu ka fotole jäädvustama. Tutvustatakse majanduse, ettevõtluse, töökeskkonna, projekti juhtimise, hotellinduse ja toitlustamisega. Inglise ja soome keele tundides õpitu abiga saavad ületatud ka keelebarjäärid.

Seoses muutuva maailmaga, muutub ka kutseõppes loodusturismi õppekava. Alates 2017 kaotab riiklik õppekava kehtivuse ning loodusturismi õppe võimaluseks on kutseõppes giid 5. taseme kutseõpe spetsialiseerumisega loodusgiidile või maaturismiettevõtlusele, mis on koostatud vastava kutsestandardi baasil - õpe 2 aastat. Loodusturismiga seotud õppekavadena võib nimetada veel:

- rekreatsioonikorraldus 4. taseme õpe - 2 aastat
- turismikorraldaja 5. taseme õpe - 2 aastat
- keskkonnakaitse 5. taseme õpe - 2,5 aastat

2.2. Rahulolu erialaga

Üha enam on hakatud tähelepanu pöörama õppijate rahulolule koolides, millele on ühelt poolt tõuke andnud tihe konkurents haridusmaastikul. Teisalt aga on oluline tähelepanu pöörata, kuidas leiavad lõpetanud rakendumist erialaselt ehk kas õpitu on kooskõlas tööturu vajadustega. Õppijate ja vilistlase rahulolu tagab suure tõenäosusega oma koolist positiivse kuvandi läkitamist, mis tagab koolile uusi motiveeritud õppijaid ja lisaks võetakse hea meelega tööle sama kooli vilistlasi, kuna on teada nende professionaalne ettevalmistus. Kuna meie igapäevane elu on pidevas muutumises, siis ka erialade õpetamisel tuleb kursis olla pidevate muutustega. Praxise (2014: 9) läbi viidud uuringu “Üliõpilaste tagasiside Eesti kõrgkoolides”

alusel on enamus kõrgkooli peamiseks tudengite tagasiside kogumise eesmärgiks seadnud õppetegevuse kvaliteedi tõstmise kogutud info kasutamise kaudu ning info saamist asjakohasteks juhtimisotsusteks. Samuti saab rahulolu-uuringutega vilistlaste seas hinnata koolide kvaliteeti vastava hariduse andmisel.

Uuringust “Kutseharidus ja muutuv tööturg” (2013:11), kus üheks eesmärgiks oli välja selgitada nüüdisaegse kutseharidusliku väljaõppe saanud töötajate kompetentside vastavust töökohtadel nõutavale, pidasid tööandjad kõige olulisemaks noorte õpivalmidust ja soovi areneda ning lõpetanute erialaseid oskuseid ollakse valmis lihvima, kuid enda kanda ei soovita võtta sotsiaalsete hoiakute kujundamist. Lisaks toodi välja, et paljud kutseõppeasutusse õppima sattunud noored ei ole teinud teadlikku valikut ja lõpetajate motivatsioon õpitaval erialal tööle asuda on väike.

Õppijate rahulolu erialaga saab vaadelda erinevate komponentide näol. Näiteks: kuidas oli antud eriala koolis õppida, kas õpitud teadmised ja oskused on piisavad leidmaks võimalusi antud erialal töötamiseks sh tööle saamisel. Siinkohal mängib olulist rolli ka, missuguste ootustega on tulnud eriala õppima ning kas üldse on huvi antud erialale tööle minna.

Vilistlaste ja õppivate tudengite hinnangud oma õpikogemusele on õppeasutustele väärtuslik info. Õigel ajal kogutud tagasiside aitab planeerida ja parandada nii koolisiseseid (nt õppeprotsessi parendamine, lektorite koolitamine) kui kooli ühiskonnaga siduvaid tegevusi (nt uute õppurite värbamine, hariduse kooskõla tööandjate ootuste-vajadustega). (Mägi, Nestor 2012: 16) Nii ka Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži 2011. a. vilistlasuuringu kokkuvõttes on välja toodud, et viimasel ajal on eriti päevakorda tõusnud õppekvaliteedi ühe olulisima näitajana vilistlaste ettevalmistus tööturule kohanemiseks. Sellest näitajast teevad järeldusi õppekavade arendajad ning õppeasutuse juhid senise õppekvaliteedi osas ning saavad signaale muudatuste tegemise vajadusest.

Pärast lõpetamist on võimalik hinnata, kas õpikogemus ja saadud haridus valmistas õppurit hästi tööks ette ning kas tehtud pingutus ja investeering oli seda väärt. Vilistlaste näitel on huvipakkuv ka see, kas sama kool ja eriala valitaks tagant järele uuesti; kuivõrd on saadud haridus ja töö/ametikohal nõutav seotud ning kuivõrd on võimalik ametikohal omandatud kvalifikatsiooni rakendada. (Mägi, Nestor 2012: 22-23)

Praxise läbiviidud kutseõppeuuringust (2013) saab lugeda, et seoses meie majandusstruktuuri üha keerukamaks muutumisega tekib üha suurenev nõudlus spetsialistide ja oskustöölise järele. See tähendab, et tööturul edukaks hakkamasaamiseks on vaja erialast väljaõpet ning aina suuremat tähtsust omab ka täiendus- ja ümberõppe roll, sest omandatud teadmised ja oskused võivad kiirelt vananeda.

Vilistlaste tagasiside on samuti näidanud, et hilisemat rahulolematust tööga põhjustab see, kui õpingute ajal omandatud ei ole võimalik tööl kasutada ja kui tunnetatakse, et omandatud haridus ja töö kvalifikatsioon ei ole kooskõlas (st üleharituse probleemi), teisalt ennustab positiivne õpikogemus ja rahulolu õpingutega hilisemat tööga rahulolu (Mora jt 2007).

Autor leiab, et väga oluline on teha tihedat koostööd valdkonna ettevõtetega, et olla kursis tööturu vajadustega. Üheks heaks koostöö võimaluseks on kaasata õpilasi ettevõtete tegevusse juba õpingute ajal läbi erinevate õppeülesannete ja praktikate, mis peaks tagama rahulolu nii tööandjate kui ka õpilaste seas. Praktika on heaks võimaluseks õpilasel saada kogemusi antud valdkonna tööturul ning rakendada koolis omandatud teadmisi ja oskusi. Ettevõtted saavad värskeid ideid oma tegevuse arendamiseks. Praktika võib viia ka päris töökohani – tööandja soovib tööle pigem inimest, keda ta juba teab, tunneb ja usaldab.

Ettevõtjate arvamusi kokku võttes saab nentida, et kõige rohkem ootavad ettevõtted riigilt ja koolidelt tihedamat koostööd ning kutseharidusastme õpilaste motivatsiooni ja üldoskuste taseme tõstmist. (Nestor, Nurmela 2013: 17) Seega, et välja selgitada rahulolu eriala õppega, on tähtis analüüsida kõiki osapooli ja olla valmis pidevas muutuses seoses igapäevaelu kiire arenguga.

3. METOODIKA

Loodusturismi õpetamisel on seotud tihedalt omavahel kaks olulist valdkonda: loodus ja turism, mis seab ka eriala õpetamisele suured nõudmised. Loodusturismi on õpetatud Eesti kutsekoolides alates 2005. aastast ja kõrgkoolis bakalaureuse tasemel alates 2006. aastast ning magistritasemel 2009. aastast, seega antud eriala lõpetanud oma ala spetsialiste on omajagu. Nii koolidele, kes õpetavad antud eriala, kui ka tööandjatele, kuhu lõpetanud tööle lähevad, on väga oluline saada tagasisidet, missuguseid töötajaid tänasel tööturul selles valdkonnas oodatakse ja vajatakse.

Antud magistritöö raames viis autor läbi uuringu loodusturismi eriala lõpetanute seas, mille eesmärgiks oli välja selgitada vilistlaste rakendumine erialasel töö. Erialase tööna lähtus autor UNWTO (2002) poolt määratletud loodusturismi mõistest: „turismi vorm, mille oluliseks motivatsiooniks on looduse vaatlemine, tundmaõppimine ja nautimine“, mis oli välja toodud küsitlusankeedis, et kõigile vastajatele oleks loodusturism üheselt mõistetav. Töö eesmärgist lähtuvalt püstitas autor järgmised uurimisküsimused:

1. Missugused olid peamised takistused erialasele tööle saamisel ning missugused nendest takistustest olid sõltuvad koolist?
2. Mis eesmärgil õppija antud eriala õppis?
3. Kuidas koolis õpitu toetas erialasele tööle saamist?

Selleks koostati ankeetküsitlus kasutades *Google forms*’i (Lisa 1). Küsimustik koosnes kolmest osast:

1. Taustainformatsioon, kus olid küsimused vastaja profiili kohta (sugu, vanus, haridustase, mis eesmärgil asuti õppima antud eriala)
2. Rahulolu õppekava ja õppekorraldusega, kus oli eesmärk välja selgitada õppekava ja õpetamise head ja vead ning saada ettepanekuid parendamiseks.
3. Lõpetamisjärgne tegevus, mille eesmärk oli välja selgitada lõpetanute tegevus peale lõpetamist (sh tööle rakendumine, probleemid erialasele tööle saamisega, kus töötavad peamiselt lõpetanud, palgatase).

Uuringu üldkogumiks olid kõik antud eriala lõpetanud:

- Eesti Maaülikool - 194 bakalaureuseõppes ja 37 magistriõppes
- Haapsalu Kutsehariduskeskus - 110
- Hiiumaa Ametikool - 15
- Luua Metsanduskool - 71
- Tartu Kutsehariduskeskus - 36
- Võrumaa Kutsehariduskeskus - 7

Lõplik valim kujunes küsitlusele vastanutest. Küsimustik edastati autori poolt loodusturismi õpetavate koolidele ja MTÜ Maaturismile, kus paluti see edastada eriala listidesse. Lisaks toimus jagamine sotsiaalmeedia (*Facebook*) kaudu. Küsimustik oli avatud vastamiseks märts - aprill 2017. Vastajaid oli kokku 138, nendest kutsehariduse tasemel 70, bakalaureuse tasemel 51 ja magistritasemel 17 vastanut.

Küsimustik koosnes avatud - ja valikvastustega küsimustest ning oli jaotatud kolme osasse:

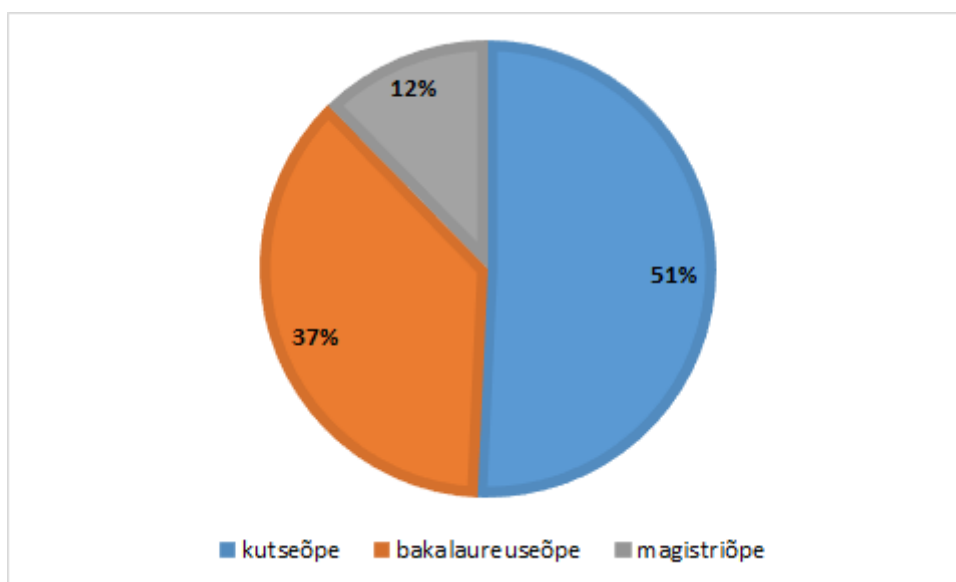
- I osas oli neli küsimust - eesmärk oli koguda taustaandmeid;
- II osas oli 10 küsimust - eesmärk oli analüüsida rahulolu loodusturismi õppekavaga ja õppeprotsessiga;
- III osas oli 17 küsimust - eesmärk oli analüüsida lõpetamisejärgset tegevust.

Küsimustiku koostamisel võeti aluseks varasemad kõrgkoolide vilistlasuuringute küsimustikud ning kohaldati küsimusi vastavalt töö eesmärgile. Uuringu tulemusi kirjeldavate andmete analüüsimisel kasutati statistilist analüüsi ja avatud küsimuste puhul sisuanalüüsi. Segameetodil koostatud ankeetküsitluse suletud küsimuste andmeid oli võimalik kodeerida, võrrelda ja analüüsida andmetöötlusprogrammi *Microsoft Excel* abil. Avatud küsimused andsid vastajale võimaluse väljendada oma arvamust laiemalt, mille tulemusena tulid välja positiivsed ja negatiivsed aspektid õppetöö korraldamisel ning ettepanekud õppetöö parendamiseks, mis aitaksid kaasa erialasele tööle saamisele ja seal toimetulekul.

3.1. Tulemused

Lõpetanuid on kokku loodusturismi erialal 469, neist bakalaureuse õppes 194, magistriõppes 37 ja kutseõppes 239. Kuna küsitlusele vastanud olid lõpetanud antud eriala 2010 -2016 vahemikus, siis jagunevad arvud vastavalt: 173, 36 ja 205, mida kasutab autor edasistes andmete analüüsis.

Kokku oli küsitlusele vastajaid 138, mis teeb üldiseks osalusprotsendiks 33,3%. Kõige väiksemaks jäi bakalaureuseõppe lõpetanute osalusprotsent, mis oli 29,5% lõpetanutest, järgnesid kutseõppe lõpetanud 34,2% ning magistriõppe lõpetanud 47,2%. Haridustaseme järgi (joonis 2) jagunesid vastajaid 51% kutsehariduse -, 37% bakalaureuse taseme - ja 12% magistritaseme lõpetanud.

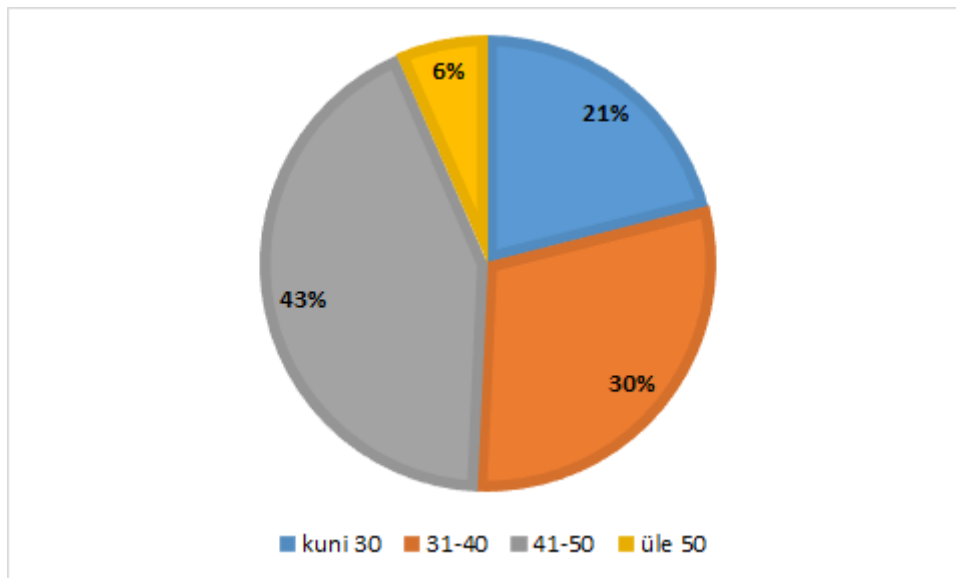

Joonis 2 . Küsitlusele vastanute lõpetatud haridustase loodusturismi erialal

Küsitluses oli autori poolt jagatud neli vanuserühma:

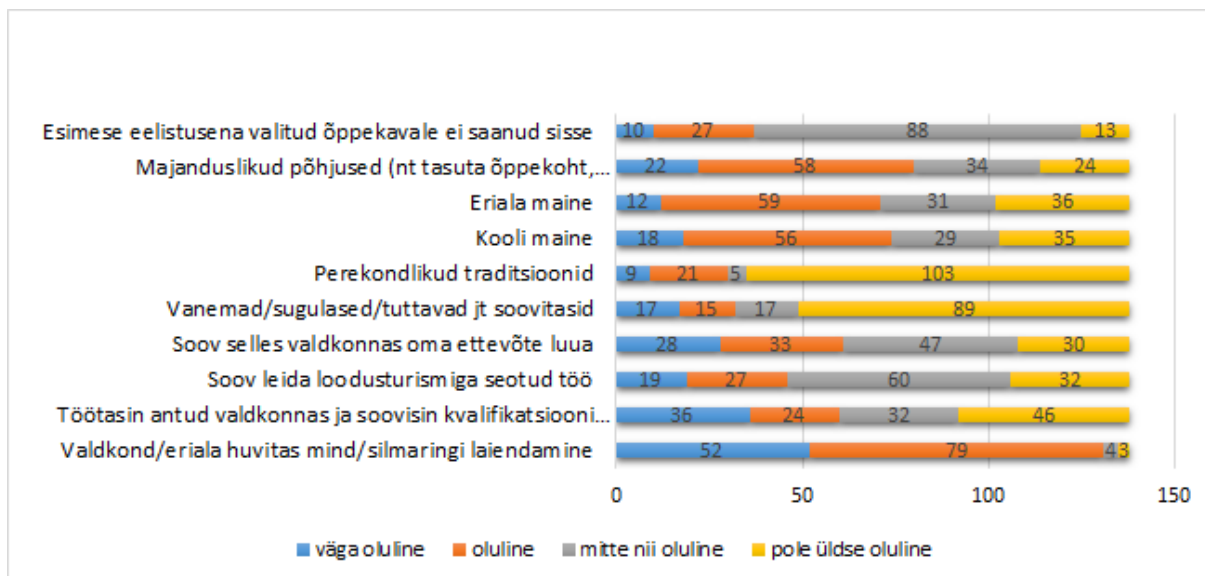
- alla 30 aastased
- 31 - 40 aastased
- 41 - 50 aastased
- üle 50 aastased

Kõige rohkem vastanuid (joonis 3) 59 oli vanuserühmas 41 - 50, järgnesid 41 vastanuga vanuserühm 31 - 40 ja 29 vastanuga alla 30 aastased ning 9 vastanut olid üle 50 aastased.

Joonis 3 . Küsitlusele vastanud loodusturismi eriala lõpetanute vanuseline jaotus.

Küsitlusest selgus, et loodusturismi eriala on populaarsem naiste seas (82,6% vastanutest olid naised ja 17,4% mehed).

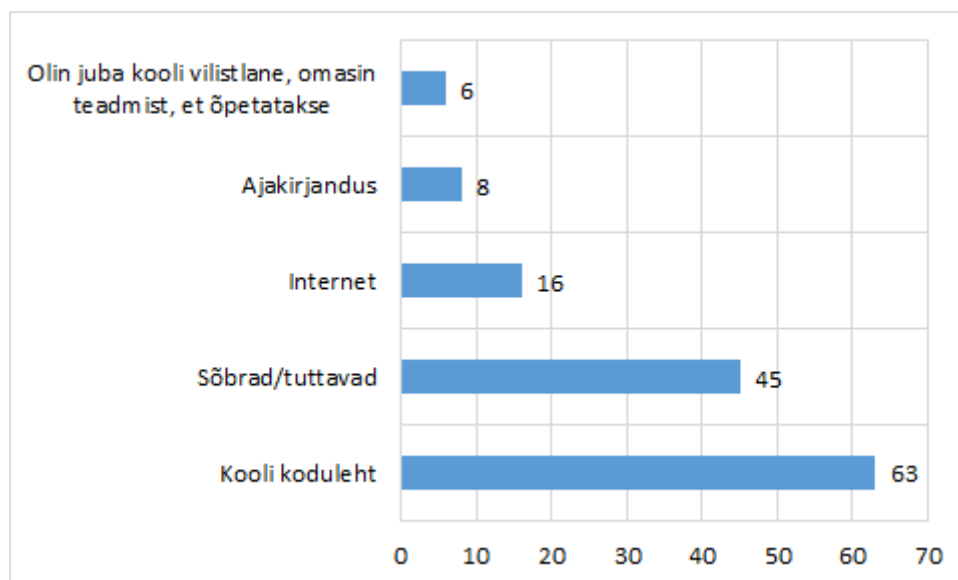

Joonis 4. Küsitlusele vastanud loodusturismi eriala lõpetanute hinnang eriala õppima asumisel

Vastanutel paluti hinnata oma loodusturismi erialale õppima asumisega seotud väiteid ning tulemustest lähtuvalt (joonis 4) on oluliseks peetud huvi antud valdkonna vastu, eriala ja kooli mainet, aga ka majanduslikke põhjuseid. Vähem olulised on olnud soov leida erialane töö, tuttavate soovitus, perekondlikud traditsioonid, soov loodusturismi valdkonnas oma ettevõtte luua ja kui esimesena eelistatud õppekavale ei saadud sisse. Üsna võrdselt on hinnatud juba valdkonnas töötamist ja vajadust kvalifikatsiooni tõsta.

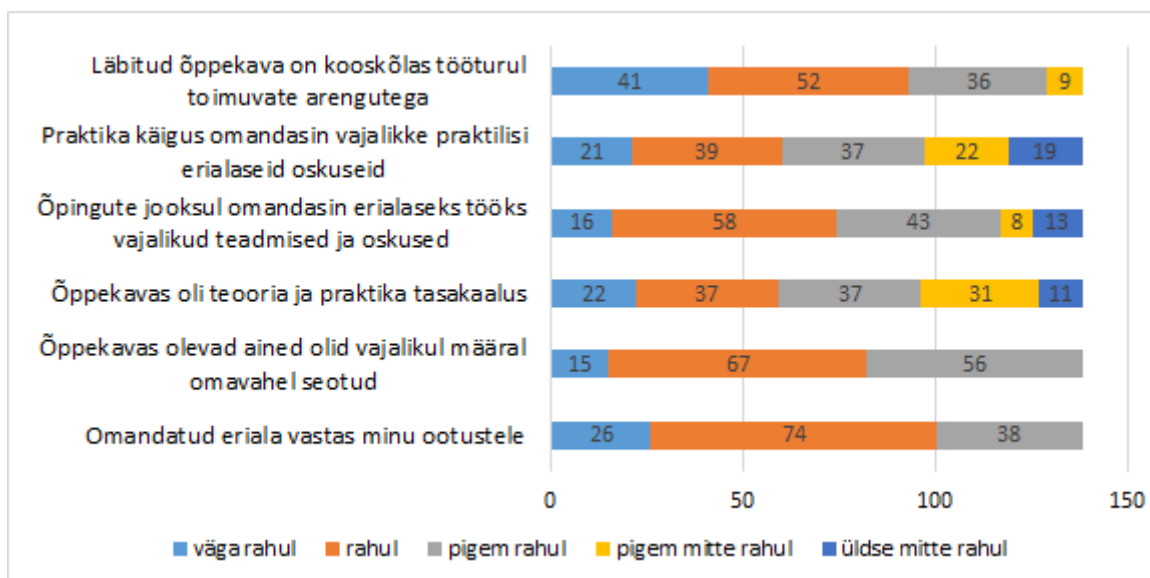
Lisaks on nimetatud veel põhjustena, miks valiti õppimiseks loodusturismi eriala: *eelkõige soovisin leida õppekava, mis sisaldaks loodusõppega seotud aineid ehk turismi pool oli vähem tähtis valiku tegemisel; olen nii bakalaureuse- kui magistritasemel loodusturismi erialal lõpetanud; kool oli kodule kõige lähemal, vaid ühes koolis oli võimalik seda eriala õppida; turismialal pole magistritasemel võimalik muud õppida.*

Informatsiooni antud eriala õppimise võimaluste kohta on leitud peamiselt koolide kodulehelt ja sõpradelt/tuttavatelt (joonis 5). Väiksem osakaal on olnud ajakirjandusel ja internetil ning kuus vastanut olid juba varasemalt lõpetatud kooli vilistlased.

Joonis 5. Informatsiooni leidmine loodusturismi eriala õppimise võimaluste kohta küsitlusele vastanud eriala lõpetanute seas.

Vastajatel paluti hinnata oma rahulolu õppekavaga läbi erinevate väidete (joonis 6). Vastustest peegeldus üldine rahulolu loodusturismi eriala õppekavadega. Väited - õppekavas olevad ained olid vajalikul määral omavahel seotud ja omandatud eriala vastas minu ootustele - ei olnud saanud hinnanguid “pigem mitte rahul” ja “üldse mitte rahul”. Kõikide väidete puhul oli suur osakaal vastustel “rahul” ja “pigem rahul”.

Joonis 6. Küsitlusele vastanud loodusturismi eriala lõpetanute rahulolu järgmiste õppekava puudutavate väidetega

Lisaks oli välja toodud hulgaliselt tähelepanekuid ja ettepanekuid, kus valdavaks olid praktikaga seotud mõtted. Ettepanekud ja tähelepanekud toodi välja seoses õppekava parendamisega õppetasemetel lõikes järgmiselt.

Kutseõpe:

töö kõrvalt koolis käies praktika maht väga suur; praktilisi ülesandeid, mis on reaalse eluga seotud, võiks rohkem olla; ettepanekuid ei ole, sest õppekava on nagunii hästi arenev; pakun, et loodusainete (fauna, flora tundmine jmt) ja võõrkeelte maht võiks olla suurem, samuti selliste retkejuhi oskuste osa (vähemalt valikaine variandis võiks olla võimalus); veel rohkem integreerida aineid omavahel, kodutöid saaks hinnata ja arvestada mitu õpetajat; eriala praktikuid rohkem kaasata, et õpe vastaks tänapäeva nõutele töökohas; rohkem välitingimustes õpet, aitab kaasa ning aitaks omandatud teooriat kinnistada; loodusfotograafia peaks põhjalikum, st suurema mahuga olema; vajalik on kaardirakenduste jms programmide õpe.

Bakalaureuseõpe:

kindlasti peaks praktika osakaal olema suurem; praktikad erinevates kohtades, annab võimaluse tunda õppida kodukoha töövõimalusi ja enda sobivuse neis töötamiseks; rohkem turismilist praktikat mitte ainult loodusteaduslike ainete praktikat; kool võiks leida sobiva praktika koha õpilasele; rohkem otsida partnerettevõtteid, et praktika vastaks rohkem erialale, oleks seotud reaalselt loodusega ja loodusturismiga, kellele miski rohkem meeldib/sobib; RMK võiks olla näiteks üks koht, kuhu suunata praktikante; kui õpilane ise otsib ei pruugi see praktika tegelikkuses üldse õige olla (Nt on loodusturismi ettevõttes koristaja, see ei ole ju see

mida õpitakse); rohkem majanduslikumaid aineid; bakalaureuseõpe koosnes suuremalt jaolt loodusainete õpetamisest, majandusega seotud ained jäid vajaka; põhjalikum ettevõtluse baas; muuta võiks õppematerjale, enamusel õppejõududel on juba aastaid ühed ja samad materjalid, kuigi metoodikad ja tehnoloogia on oluliselt muutunud; rohkem õpet kuidas üldse korraldada loodusturismi ehk siis millistele õiguslikele aktidele tähelepanu pöörata, millistele lubadele/taotlustele tuleb tähelepanu pöörata; õppejõududena kaasata praktikuid, saab oma tulevikust parema pildi.

Magistriõpe:

rohkem praktikat; välismaa õppejõude, kaasaegsemat sisu, koos käimisi ja praktikat; indlasti tuleks kasuks kooli koostöö võimalike praktikabaasidega, mis oleksid kindla kvaliteediga (oma ala spetsialistid) ning võimalusel ka huvitatud tulevastest uutest töötajatest; rohkem loodust; rohkem peaks olema õpe praktilisem, teooriat saab kodus ka lugeda; põhjalikumad teadmised loodusest neile, kes on muu eriala pealt tulnud; ülikool pakub väga huvitavaid vabaaineid, kuid raske on kaugemal asuvatel iga nädal kohal käia, võiks toimuda näiteks kuus korra ja kahe päevaste tsüklitena või e-õppena; õppematerjalid enne õppeaine algust ikka üle vaadata; õppeainete sisulised kordused.

Peamiste õppetöös ette tulnud probleemidena toodi välja:

Raske pere, kooli ja tööd ühitada; hindamine ei olnud alati arusaadav; erimeelsused õppekorralduses ja teadmatus, mitte informeeritus; koolipoolne kirjadele vastamine väga aeglane; mõningatel õppejõududel vananenud õpetamismeetodid, mis ei aita kaasa tudengi õpingutele; ollakse liiga kinni nõukaaegsetest meetoditest, ei minda ajaga kaasa; kaugõppes on liialt kiire üle sõitmine ainetes 3-4 teoreetilist loengut ja eksam, aga üks see olegi kaugõppe võlu ja valu; praktika aja leidmine töö kõrvalt; kui GIS-i õppides pidime ilma teooriaõppeta praktikumi läbima siis see on katsumus, mis jääb alatiseks meelde; kodutööna tutvumiseks antud videoloengud ei avanenud mitte kellelgi - infotehnoloogia on hea, aga tasub vahel üle kontrollida kas asjad ikka töötavad; iseseisva õppe maht suur; kodutööd pole alati praktilise väärtusega; erinevad silmaringi avardamiseks sõidud sõltuvad konkreetset projektide rahastusest, sellised sõidud peaks olema elementaarsed, et kõik lennud saaks selliseid väljasõite ühepalju.

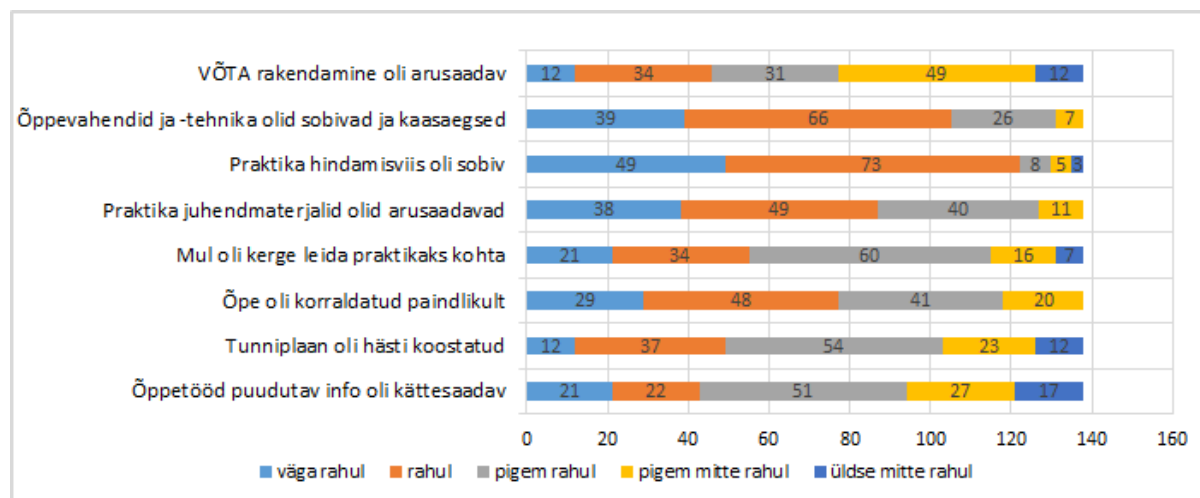
Küsimusele: kui Teile antaks praegu uuesti võimalus oma kooli ja sama eriala valida, siis kas sa teeksid sama otsuse, vastas jaatavalt 67% vastanutest. Teised valikud (sama eriala teises

koolis, sama eriala teisel õppetasemel, teine eriala samas koolis, teine eriala teises koolis ja ei lähekski õppima) jagunesid 6-10% vahel.

Põhjendused toodi välja järgmiselt :

Teadmised, mida Maaülikool andis, on vajalikud ja head; mulle isiklikult sümpatiseeris antud õppekava; õppejõud ning EMÜ on sõbralik keskkond, mis soodustab oluliselt õpinguid ja tulemusi; kaaluksin sama eriala ka teistes koolides/õppetasemetes; otsust mõjutavad kahjuks ka muud faktorid nagu muu töö ja puhkuse teemad, logistika, sh kooli asukoht, majanduslik seis jmt; õpe oli vajalik ja heal tasemel; need kaks aastat olid toredad, kursusekaaslased olid toredad, reaalselt sellele erialale ma ei olegi plaaninud tööle minna; arvestades kooli asukohta, õppejõude, oma gruppi jne - siis kindlasti ei muudaks oma valikut, paljude heade asjade kokkusattumine lisas minu jaoks palju lisaväärtust; valiksin loodusgiidi õppe, kui see oleks olemas; suurepäraseks õppetingimused, õpetajad ning kursusekaaslased; kuna mujal pole võimalik sellel tasemel õppida loodusturismi, ilmselt oleks kasulikum enne kutseõppes algteadmised omandada; saab koos olla oma ala spetsialistidega, siin ei mõtle vaid õpetajaid, erialaselt tegutsevate kursusekaaslaste teadmiste ja oskuste pagas oli samuti väga väärtuslik.

Õppekorralduse poolel (joonis 7) oli samuti valdavaks vastanute rahulolu. Kõige rohkem oldi nõus väidetega “ praktika hindamine oli sobiv”, “praktika juhendmaterjalid olid arusaadavad” ja “õppevahendid ja -tehnika olid sobivad ja kaasaegsed”. Rahulolematust väljendus veidi suuremas osas VÕTA (varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamine) süsteemis ning vähesel määral õppe paindlikul korraldamisel, tunniplaani koostamisel ja info kättesaadavusel.

Joonis 7. Küsitlusele vastanute rahulolu õppekorraldusega

Seoses õppetöö korraldusega toodi välja mitmeid soovituslikke ettepanekuid erinevatel õppetasemetel. Bakalaureuse- ja magistriõppe kohta ettepanekud kattusid, kuna puudutab sama kooli.

Kutseharidus:

Praktikaaeg liiga pikk neile, kes ei tööta erialasel tööl või kui tahad teises ettevõttes teha; võiks suurendada online kursuste osa, mis on ka õpetajatele tasustatud ja aitaks tasakaalustada töö tõttu puudumisi; tunniplaanid olid ebatühtlased, liiga pikad või poolikud päevad; julgustage rohkem mitmes kohas praktikat tegema, kuna maht on suur, kahjuks ise ei julgenud end proovile panna; paindlikkus on tore, aga paraku keegi ikka kannatab; õppes keskenduda rohkem Eestile, mitte haarata kogu maailma; VÕTA tulemused tulevad liiga pikalt.

Bakalaureuse- ja magistriõpe:

Kooli kodulehelt on üsna keeruline vajalikku informatsiooni leida; osad õppekavas olevad loengud tuleks üle vaadata, tuleks vahetada vastavalt õppeaine raskusastmele erinevate aastate vahel, pigem raskemad ained 1. ja 2. aasta ning kergemad viimane ehk 3. aasta; rohkem informeerida tudengeid korralduslikust poolest; praktikakoha leidmist võiks paremini koordineerida; informatsioon ei liikunud piisavalt kiiresti, iga õppejõud kasutas oma süsteemi ning see oli üpris kiiriv faktor; õppeinfo selgemaks, praktika suuremas mahus vajalik; osakonna lehel peaks olema rohkem informatsiooni ja see peaks olema loogiliselt leitav; tunniplaanid võiksid olla pikemalt ette planeeritud, et oleks töö kõrvalt parem aega kooli jaoks planeerida; VÕTA võiks paremini lahti rääkida; praktikamaht peaks suurem olema; segadus oli stipendiumi võimalusega, osad tudengid ei teadnudki midagi sellest.

Praktika kasulikkust hindas positiivselt 84% vastanutest ning oma vastuseid põhjendati järgmiselt:

Töötasin samas organisatsioonis peale praktikat veel viis aastat; praktika käigus sai reaalse ettekujutuse antud erialal toimuvast; hea võimalus näha erinevate ettevõtete köögipoolt, kuhu muidu ei sattu; aitas kaasa lõputöö koostamisele; sain kindlasti vajalikke teadmisi; pidin kahjuks pettuma, ei olnud see mida ootasin; omandasin erialaseid nüansse just praktika käigus; tagantjärele vaadates, oleks võinud praktikakoha paremini (st rohkem enda huvide järgi) valida, et praktika kasulikum oleks olnud; loodusturismi igapäeva lähedalt vaadelda oli lihtsalt edaspidiseks silmaringi laiendav; väga minimaalne osakaal; kasu oli niipalju, et sain oma õpitud teadmisi rakendada, samas ei olnud minu praktikakohas kedagi, kellelt realselt

õppida ja kelle tööd jälgida - oleksin võinud vabalt kodus sama üksi teha; praktikakoht oli väga huvitatud minu kui praktikandi teadmistest, sain praktiseerida õpitut; praktika aeg oli/on liiga lühike; praktika on parim asi, mis annab kogemusi; peaks andma reaalse pildi, kas eriala sobib - seega oluline ettevõttes käia praktika ajal; mina isiklikult ei saanud praktika käigus rohkem teada, minu jaoks oli see pigem asi mis tuleb lihtsalt ära teha, otsisin küll praktikat ka sealt kus oleksin targemaks saanud ning mis oleks rohkem erialale vastanud, kuid ei saanud praktikakohta; praktika andis võimaluse seda teha teistes maades - väga huvitav variant; huvitav oli kuulda grupikaaslaste kogemuste kohta kaitsmisel; praktika maht veidi liiga suur; praktilal sai kuivale teooriale lisaks tõeliselt teada, mida see eriala endast kujutab; saab oma teadmisi rakendada, kuna töötasin erialaga seotud töökohal, siis sai vajalikke muudatusi sisse viia.

Küsitluses paluti eraldi välja tuua, millega õppeprotsessis kõige rohkem rahule jäädigi ning mis olid nõrgad küljed. Kokkuvõtte on toodud järgnevas tabelis (tabel 2) õppetasemete lõikes.

Tabel 2. Küsitlusele vastanute rahulolu ja rahulolematuse õppeprotsessiga Allikas: autori koostatud küsitluse tulemuste põhjal

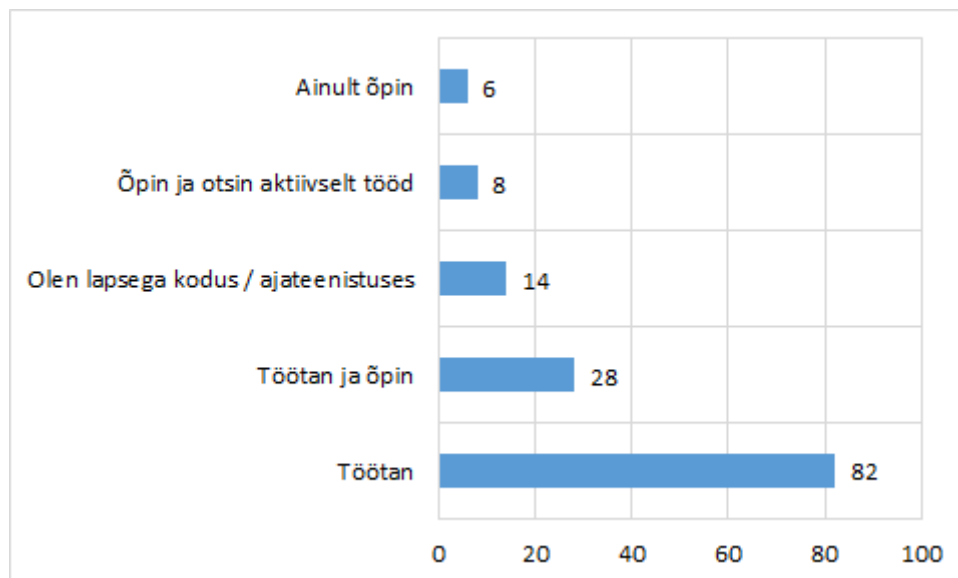
Mis meeldis	Nõrgad küljed
Kutseõpe	
<ul style="list-style-type: none"> • Väljasõidud, sai ennast giidiroolis praktiseerida. • Praktikavõimalus välisriigis. • Uued teadmised. • Väga toredad põhiõpetajad, kes lisasid rõõmu õpingutele ja huvi eriala vastu. • Baasteadmised loodusest, Eesti eri piirkondadest (eelkõige Läänemaa). • Praktiline lõpueksam. • Pääaeu kõik, mida õppisime, oli väga huvitav ja kasulik. • Huvi looduse vastu suurenes 	<ul style="list-style-type: none"> • Liiga palju "pehmeid" aineid, täiskasvanud õppijale pole need nii vajalikud (väiksem maht) • Väga palju koduseid töid, millel alati ei olnud praktilist väärtust <p><i>Puudu jäi kindlast suunast, kuhu edasi? Ei andnud mingit konkreetset kutset, vaid puistas mitmest kandist põnevaid teadmisi - sellega aga erialasele tööle suunduda on keeruline, kui just oma ettevõtet valdkonnas ei raja (sel eeldusel ka ettevõtlusõpe peaks olema süvendatum).</i></p>

Mis meeldis	Nõrgad küljed
Kutseõpe	
<ul style="list-style-type: none"> Laiendas oluliselt silmaringi ja sageli tehtavad esitlused andsid julguse rahva ees esinemiseks. Samuti olid kasulikud turismi-, majanduse - ja ettevõtlusega seotud baasteadmised. Huvitavad õppereisid lisaks loodusele ka erinevatesse muuseumidesse. Sain oma töökoha jaoks väga palju olulist materjali, millest sealsed töötajad ei olnud kuulnud. Hea meeskonnatöö kogemus, grupis olid inimesed vanuses 20 - 57, kõik tegid kõigiga koostööd. 	<ul style="list-style-type: none"> Tunniplaanide liiga hiline teada saamine, VÕTA puhul parem oma aega planeerida. Vahel olid teemad liiga laiali valguvad, rohkem konkreetset. Kui õppenädala jooksul jäi mõni tund ära ja selle asendust ei olnud, siis läks väga kallis aeg raisku. Pealkirjaks oli "Loodusturismi KORRALDUS", kuid enamus õppuritest (mina esialgu samuti) kujutasid ette tulemusena loodusgiidi suurepäraseid oskusi. Tegelikult õppisimegi loodusturismi korraldama. Sisu vastas pealkirjale, kuid mingil põhjusel tekitas ootuse saada loodusgiidile vastavaid oskusi.
Bakalaureuse- ja magistriõpe	
Mis meldis	Nõrgad küljed
<ul style="list-style-type: none"> Kindlasti õppejõudude professionaalsus ning suhtumine. Praktikumides õpitu. Head ained, head õppejõud. Need ained, mida õppejõud väga kirklikult ja professionaalselt juhendas nt Seenekasvatus. Tore kursus- sotsiaalne kapital. Palju uusi teadmisi, oma ala hästi tundvad õppejõud. 	<ul style="list-style-type: none"> Praktikate vähesus, paljud tulevad eriala õppima otse koolipingist, puudub töökogemus ning seega vajaks rohkem kokkupuudet reaalse tööeluga selles valdkonnas. Liiga palju grupitöid kaugõppes, inimeste motivatsioon õppimises on erinev. Magistriõppesse saab tulla teistelt erialadelt, loodusalsed baasteadmised jäid puudu.

Mis meeldis	Nõrgad küljed
<ul style="list-style-type: none"> • Hea koostöö grupi ja õppejõudude vahel, Hea ja innustav meeleolu. Väljasõidud ja praktiline õpe. • Palju vajalikku ja huvitavat õppematerjali, mida saab ka edaspidi lugeda. • Kokku said inimesed erinevatelt elualadelt ning õppida oli kõigilt midagi. • Tore oli üle pika aja olla taas koolipingis, kahjuks kaugõppes väike maht auditoorsel õppetööl. See eriala peab kindlasti jääma. 	<ul style="list-style-type: none"> • Praktiliste tegevuste vähesus. • Kodutööde nõuded peaks selgelt olema olema, kusagilt slaidide seest päris keerukas otsida. • Lõputöö koostamiseks jäi vähe aega ja oleks võinud paberi asemel olla praktiline ülesanne, individuaalne või grupi peale. • Liiga palju teoreetilist nn slaidide vaatamist • Palju grupidid kaugõppes kodus, mis raskendasid panustada 100%-liselt õppeaine omandamisse. Kiputi “liugu laskma”. Oleks soovinud loengutes rohkem grupidid teha.

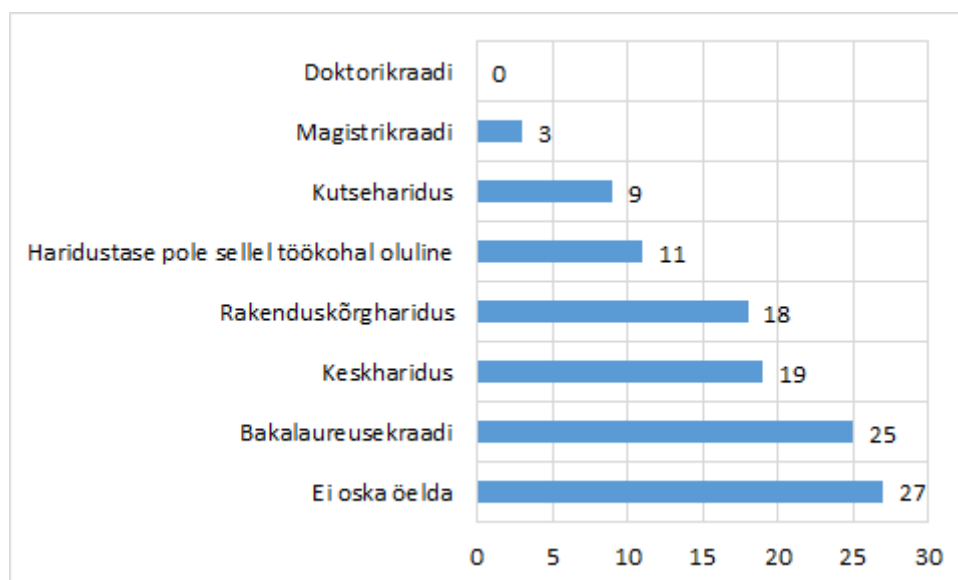
Peale loodusturismi eriala lõpetamist ei jätkanud oma õpinguid 86 vastanut, 44 vastanut jätkas edasi õppimist teisel erialal ning kaheksa vastanut jätkas teisel õppetasemel sama eriala õppimist.

Küsitlusele vastanutest ligikaudu pooled ehk 59,4% hetkel töötavad (joonis 8) ning 20,3% vastanutest töötavad ja õpivad. Teised valikud olid esindatud vähemal määral. Protsendid vastavalt 10% vastanutest on lapsega kodus või ajateenistuses, ainult õpivad 4,2% vastanutest ning 5,8% vastanutest õpivad, kuid otsivad samal ajal aktiivselt tööd. Üldse ei saanud vastuseid valikud “ei tööta ega õpi, otsin aktiivselt tööd” ja “ei tööta ega õpi, ei otsi aktiivselt tööd”.

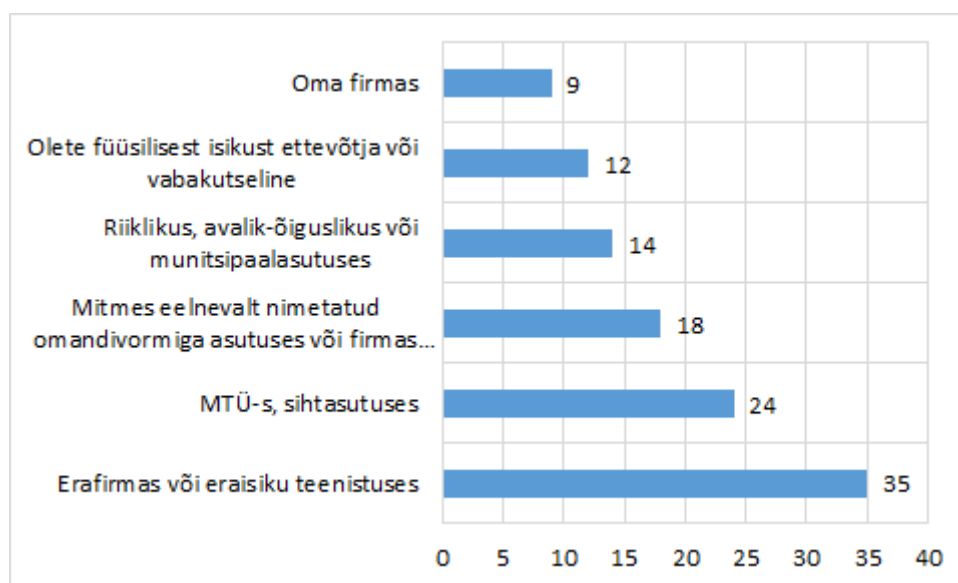
Joonis 8 . Küsitlusele vastanute praegune tegevus

Praeguse ameti eeldatavat või päris nõutavat haridustaset ei osanud määratleda 24% vastanutest (joonis 9), kes hetkel töötavad. See on arusaadav, kuna paljudes ametites see polegi määratud. Bakalaureusetaseme nõuet nimetas oma ameti haridustaseme nõudeks 22,4% vastanutest. Ligilähedased vastused tulid keskhariduse nõue 17% ja rakenduskõrghariduse nõue 16% vastanutest. Seega esimese taseme kõrghariduse nõue oli 38,4% vastanutest, kui võtta kokku rakenduskõrgharidus ja bakalaureusetase. Sarnased olid veel kutsehariduse nõue 8% vastanutest ja haridustase pole antud töökohal oluline 10% vastanutest. Kõige väiksem osa oli magistritaseme nõudel, mis oli 3% vastanutest ning doktorikraadi olemasolu ei olnud mainitud ühelgi korral.

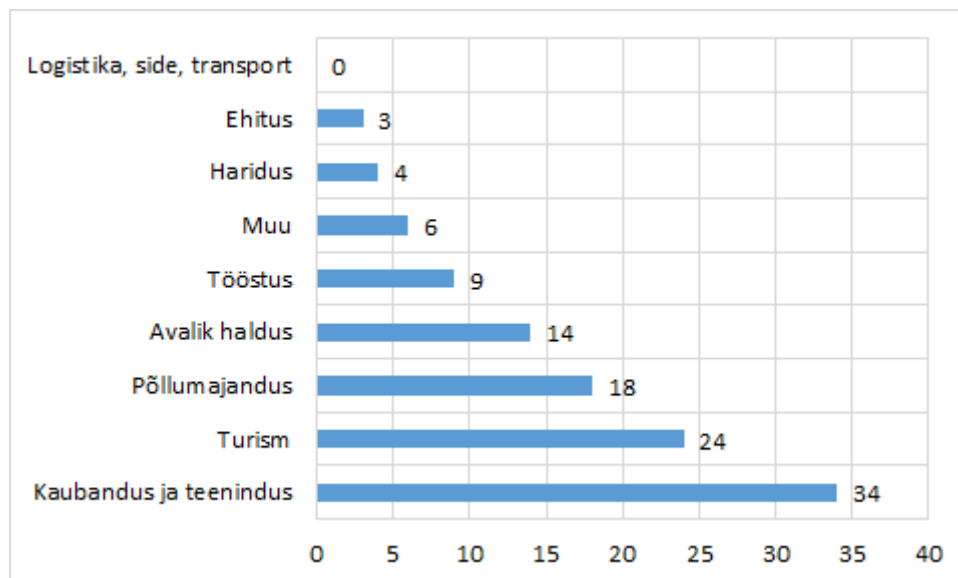
Joonis 9. Küsitlusele vastanute praeguse töökoha hariduse nõue

Kõige enam küsitlusele vastanud (joonis 10) töötab erafirmas 32%, kus õppetasemete lõikes olid esindatud nii kutse-, bakalaureuse- kui ka magistriõppe lõpetanud. MTÜ-s ja sihtasutustes töötab hetkel 21% küsitlusele vastanutest, kus olid samuti esindatud kõik õppetasemed. Mitmes nimetatud omandivormis töötas 16% vastanutest, kus jagunesid kutseõppe- ja bakalaureuseõppe lõpetanud peaaegu võrdselt, vastavalt 10 ja 8 vastajat. See näitab, et tööd tehakse sageli antud valdkonnas mitme tööandja juures või ollaksegi teenuse pakkuja ning osutatakse teenust erinevatele ettevõtjatele. Riiklikus -, avalik-õiguslikus - ja munitsipaalettevõttes töötab 12% vastanutest ning siin oli esindatud suuremas osas bakalaureuse- ja magistritaseme lõpetanud ning kaks vastajat kutseõppe lõpetanutest. Füüsilisest isikust ettevõtjana või vabakutselisena töötab 11% ja oma firmas töötab 8% vastanutest, kus olid taas esindatud kõigi õppetasemete lõpetanud.

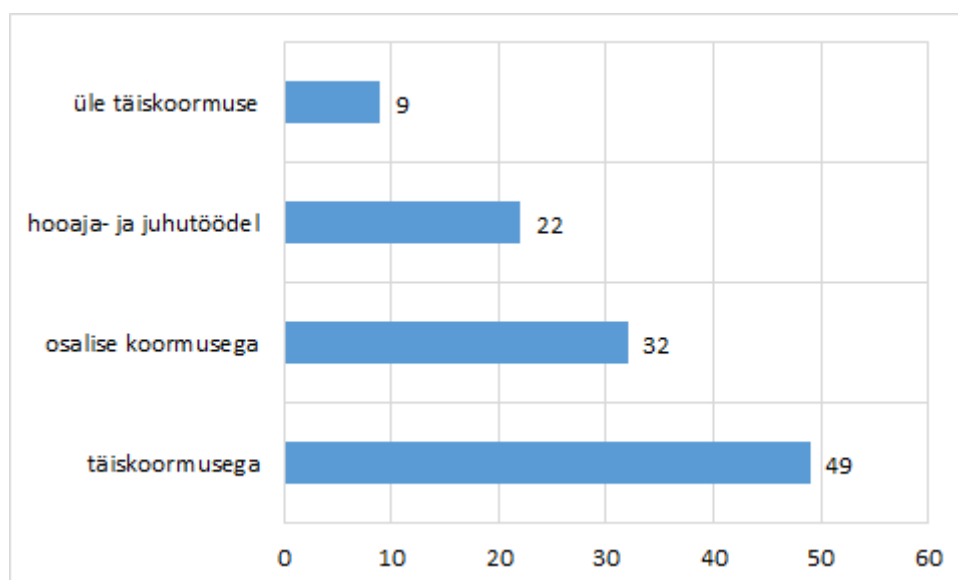
Joonis 10. Küsitlusele vastanute töökoht tööandja omandivormide lõikes

Valdkondade lõikes töötab kõige rohkem vastanuid kaubanduses ja teeninduses (joonis 11) - 30% vastanutest. Järgnevad turismisektor töötab 21%, põllumajanduses 16% ja avalik halduses 12% vastanutest. Vähesemal määral olid esindatud tööstus 8% vastanutest, haridus 4% ja ehitus 3% vastanutest. Muu alla liigitas end 5% vastanutest ning selgitustena toodi välja, et töötatakse mitmes sektoris üheaegselt. Logistika, side ja transporti ei olnud mainitud kordagi.

Joonis 11. Küsitlusele vastanute töökohad valdkondade lõikes

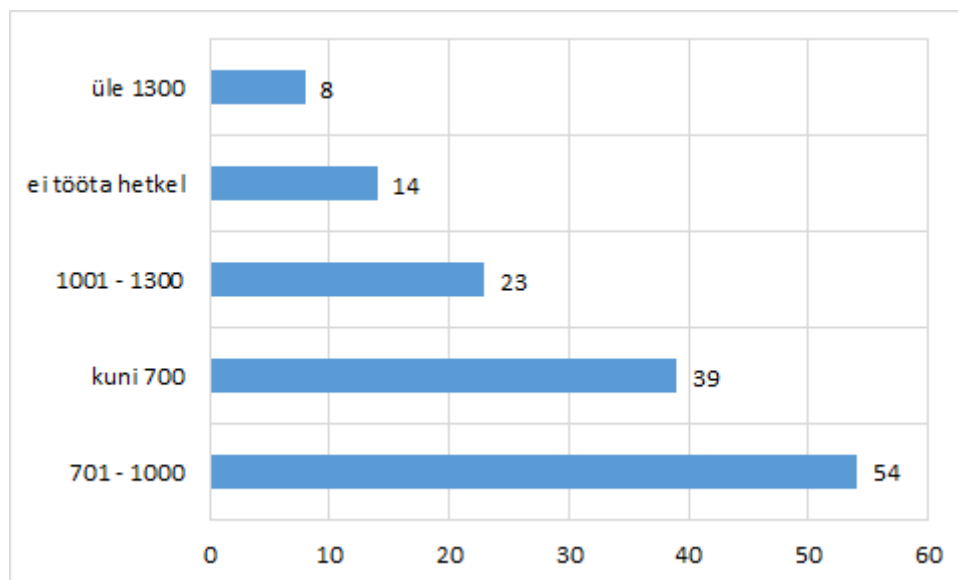
Küsitlusele vastanutest 44% vastanutest töötab praegu täiskoormusega ja 8% üle täiskoormuse. (joonis 12) Osalise koormusega töötab 29% ning hooaja- ja juhutöödel 21% vastanutest, mida saab mõneti ka kokku viia, kuna mõlemad variandid on oma olemuselt osaline tööaeg. Seega saab öelda, et osalise koormusega töötavad pooled vastanutest. Õppetasemetel jagunes kõigi õppetasemete lõpetanud vastajaid igasse kategooriasse.

Joonis 12. Küsitlusele vastanute töökoormus

Brutopalk jääb 39% küsitlusele vastanutest (joonis 13) vahemikku 701 - 1000 eurot ning õppetasemetest on kõige rohkem, 35 vastanut, on kutsetasemel, 14 vastanut bakalaureuse

tasemel ja viis vastanut magistritasemel. Alla 700 eurone brutopalk on 28% vastanul, kus õppetasemed on peaaegu võrdselt jagunenud. Brutopalgaga 1001-1300 eurot töötab 17% vastanutest, kus olid vaid bakalaureuse- ja magistriõppe lõpetanud, kes kuuluvad suure töenäosusega tippspetsialistide hulka. Üle 1300 euro brutopalk on kaheksal vastanul ehk 6% vastanutest, kus oli lisaks bakalaureuse- ja magistriõppe tasemele ka üks kutseõppe lõpetanud. Küsitlusele vastanutest ei tööta hetkel 14 vastanut ning vastavalt eelpool esinenud küsimusele praeguse tegevuse kohta, oli 14 küsitlusele vastanut lapsega kodus või sõjaväes.

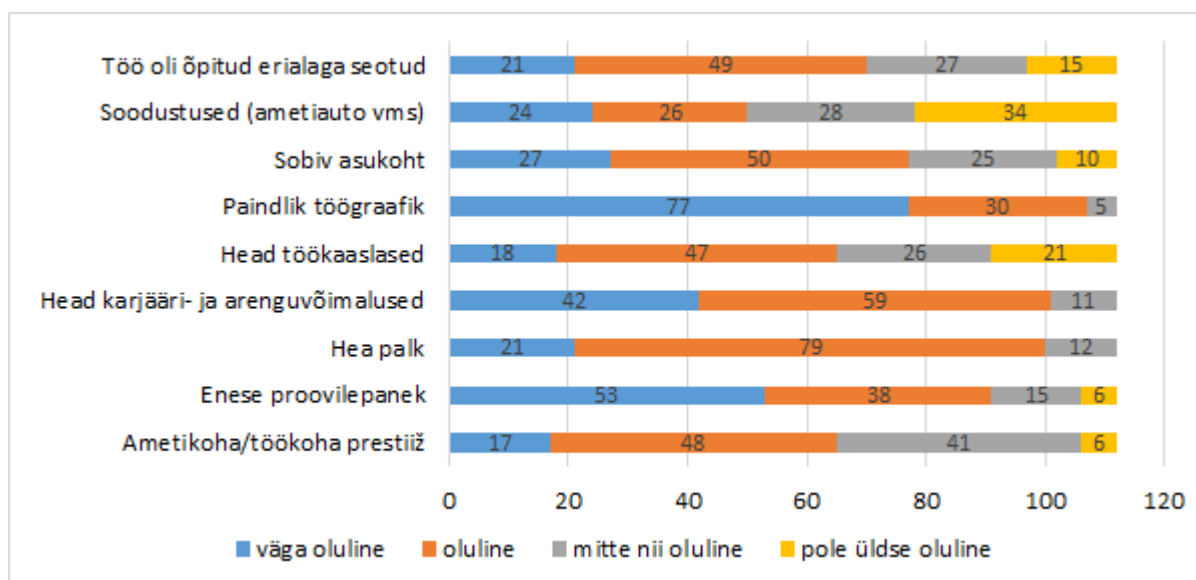
Joonis 13. Küsitlusele vastanute brutopalk

Järgnevalt soovis autor teada saada, kui palju on erinevad turismipiirkonnad saanud loodusturismi eriala lõpetanud spetsialiste tööle. Küsitlusele vastanutest ei tööta keegi Ida-Virumaal, teised maakonnad on kõik esindatud. Eesti turismipiirkondade jaotusena jagunesid vastanute töökohad järgmiselt:

- Põhja-Eesti - 48 vastanut (Harjumaa - 25, Järvamaa - 3, Lääne-Virumaa - 12 ja Raplamaa - 8)
- Lääne-Eesti - 23 vastanut (Hiiumaa - 2, Läänemaa - 7, Pärnumaa - 10, Saaremaa - 4)
- Lõuna - Eesti - 41 vastanut (Jõgevamaa - 5, Põlvamaa -2, Tartumaa - 24, Valgamaa - 2, Viljandimaa - 5 ja Võrumaa - 3)

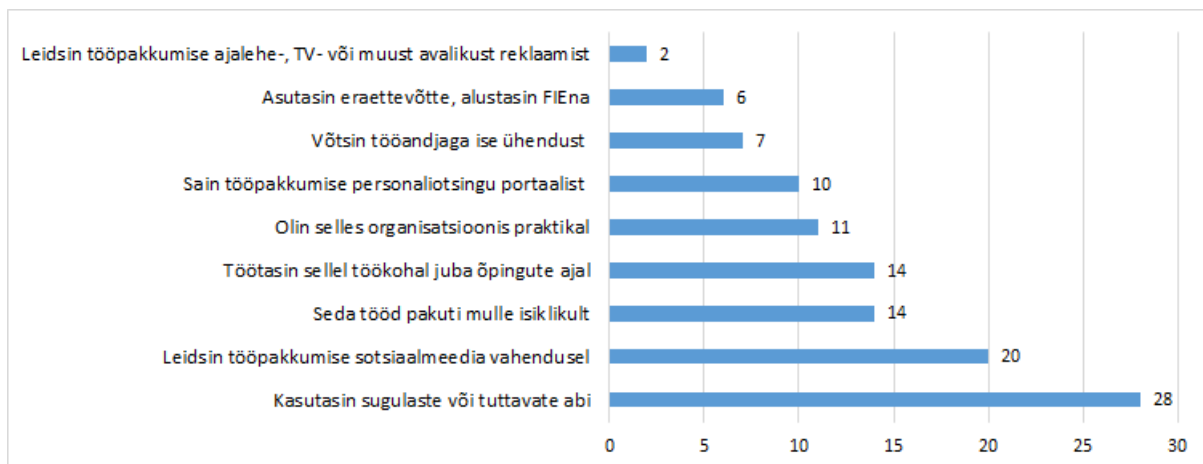
Autori poolt välja pakutud faktoritele “hea palk”, “head karjääri- ja arenguvõimalused” ja “paindlik töögraafik” (joonis 14) ei tulnud vastusevariandile “pole üldse oluline” ühtegi vastust. Kõige olulisemad faktorid töökoha valikul küsitlusele vastanute seas olid paindlik

töögraafik, mida pidas väga oluliseks 69% vastanutest, järgnes enese proovile panek, kus väga oluliseks pidas seda 47% küsitlusele vastanutest ja head karjääri- ja arenguvõimalused, mida väga oluliseks pidas 37% vastanuid. Oluliseks peeti töökoha valikul ka head palka, häid töökaaslasi, töökoht on õpitud erialaga seotud ja töökoha sobivat asukohta. Vähem olulisemaks oli küsitlusele vastanute jaoks töökoha poolt pakutavaid soodustused.

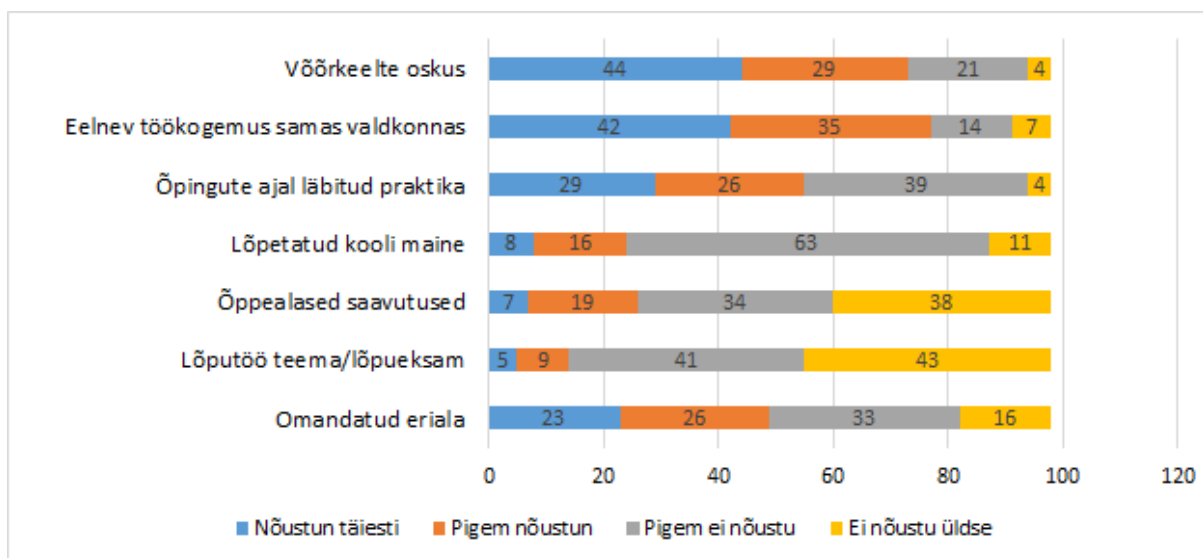
Joonis 14. Küsitlusele vastanute töökoha valiku faktorite olulisus

Töökoha leidmine on sageli probleemiks äsja kooli lõpetanutele ning üha enam on tööle saamisel oluline roll suhtlusvõrgustikel. Antud uuringus oli kõige rohkem küsitlusele vastanuid oma töökoha leidnud tuttavate abiga - 25% vastanutest (joonis 15), sellele järgnes sotsiaalmeedia 18% vastanuga. Võrdselt 12% said vastused seda tööd pakuti isiklikult ja töötasin sellel kohal juba õpingute ajal. Personaliotsingu portaalide (CV-keskus jt) kaudu leidis töö 9% küsitlusele vastanutest. Lisaks võttis 6% küsitlusele vastanutest ise tööandjaga ühendust ja 5% vastanutest rajas peale lõpetamist oma ettevõtte, et omale sobiv töökoht saada. Vaid kaks vastanut oli praeguse töökoha leidnud ajalehe, TV või muu avaliku reklaami kaudu.

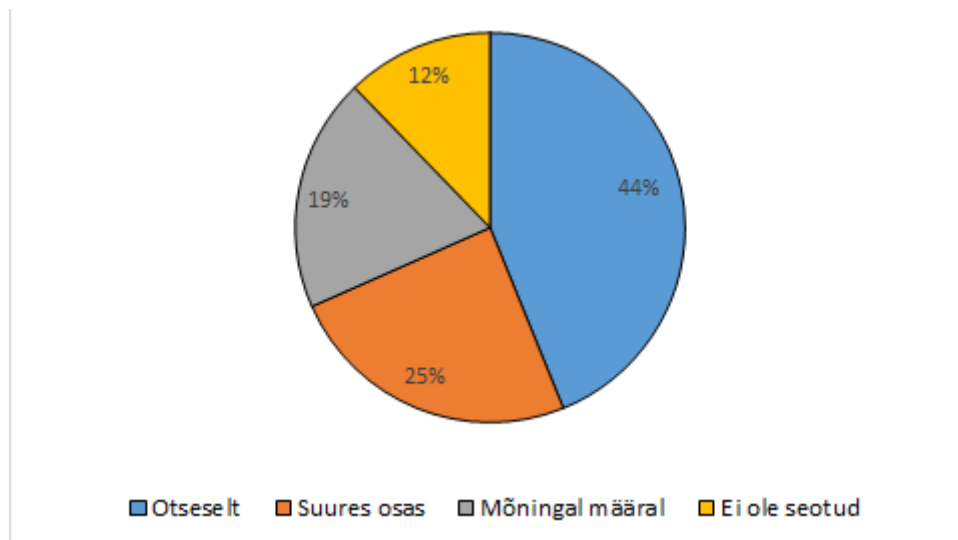
Joonis 15. Küsitlusele vastanute töökoha leidmise allikad

Kõige suuremal määral aitas vastanuid praegusele töökohale saamisel (joonis 16) eelnev töökogemus samas valdkonnas (42 vastajat nõustus täiesti ja 35 vastas pigem nõustun) ja võõrkeelte oskus (44 vastajat nõustus täiesti ja 29 pigem nõustun). Kõige rohkem vastajaid (43) tõi välja, et lõputöö teema või lõpueksam ei aidanud kaasa töökoha saamisele ning lõpetatud kooli maine olulisuse pigem mitte nõustumise märkisid 63 vastajat.

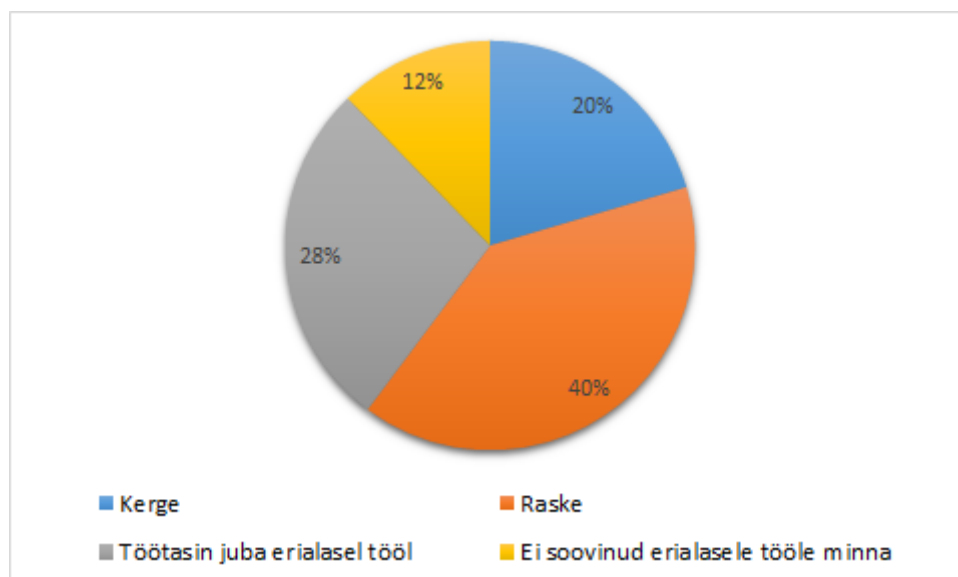
Joonis 16. Küsitlusele vastanute hinnang praegusele töökohale saamisele kaasaitavatele teguritele

Õpitud erialaga seostas täielikult oma praegust tööd 43,9% vastanutest (joonis 17), suures osas 24,5% vastanutest. Üldse ei seostanud loodusturismi erialaga oma praegust tööd 12,2% vastanutest ning 19,4% seostas mõningal määral oma tööd õpitud erialaga.

Joonis 17. Küsitlusele vastanute praeguse töö seos õpitud erialaga

Peale loodusturismi õpingute lõpetamist ei soovinud erialasele tööle minna 12,2% vastanutest (joonis 18). Kergeks hindas erialase töö leidmist 20,4% vastanutest ja raskeks 39,8% vastanutest. Erialasel tööl töötas juba õpingute ajal 27,6% vastanutest. Õppetasemete lõikes jagunesid vastajate hinnangud üsna võrdselt.

Joonis 18. Küsitlusele vastanute hinnang erialase töö leidmisele peale loodusturismi eriala lõpetamist

Takistused erialase töö leidmisel toodi välja järgmiselt:

- Elukohas ei ole erialast tööd
- Probleem loodusturismis tegelikult on, et loodusturismi tööturu ring on minimalistlik. See tekitab ka puudujäägi tööturul. Vajatakse suuri kogemusi, paraku kahekümnendates eluaastates on seda raske pakkuda.
- Väike pakutav palk
- Leidsin teises valdkonnas huvitavama töö
- Töö on hooajaline

Vastanute erialased töökohad olid nimetatud järgmistena:

Loodusturismi spetsialist / tehniline assistent; turismitalu töötajad; spetsialist - loodusharidusprogrammide koordineerimine; spetsialistina, seos loodusturismiga kaudne või väga väike, põhiliselt laboritööd, analüüsid, liikide määramised jms; botaanikaaed; loodusturismi õppejõud ja ettevõtja; juhataja/osakonnajuhataja turismiettevõttes; noorsootöötaja, noortega matkamine, matkade ja väljasõitude korraldamine; kaitseliidu noorteinstruktor- looduses liikumine, matkamine, seiklusrajad looduses, looduse tundmine jne; giid - sh loodusmatkade läbi viimine; tootmistalu; loodusturismi korraldamine, suuremal määral loodusgiidi ülesanded: radade ja vaatamisväärsuste otsimine ja kirjeldamine, õppeprogrammide koostamine, seosed õppekavaga (koolilaste puhul), retkede läbiviimine e. loodusgiidi töö; turismitöötaja külastuskeskuses, mis asub matkaradade võrgustiku piirkonnas; spetsialist - keskkonnakaitse; hotell - administraator (palju ööbib loodusturiste, pakkumiste koostamine, seega loen antud tööd erialaseks); klienditeenindajad turismi- ja turismi toetavates ettevõtetes; kohalik omavalitsus - turismi koordineerimine.

4. ARUTELU

Magistritöö peamiseks eesmärgiks oli välja selgitada loodusturismi eriala lõpetanute rahulolu antud eriala õppega Eesti kõrg- ja kutsekoolides ning kuidas toetab antud eriala õpe selles valdkonnas tööle saamist. Selleks viis töö autor läbi uuringu loodusturismi eriala vilistlaste seas. Uuringu tulemusi laiemalt vaadeldes peegeldub selles rahulolu eriala õppega, kuid samas on toodud välja erinevaid aspekte, kuidas muuta õpe efektiivsemaks. Erialasele tööle saamist hinnatakse pigem keerukaks, kuid samas töötab antud küsitlusele toetudes valdav osa loodusturismi eriala lõpetanutest siiski erialasel tööol.

Küsitluse vastuste põhjal tuleb loodusturismi eriala õppima valdavalt naine vanuses 41 - 50 ja see valdkond/eriala pakub talle huvi. Samas suur on osakaal ka nooremate õppijate seas. Kuna küsitlusele vastanute osakaal jäi oodatust väiksemaks, siis üldist antud eriala õppija profiili on raske määratleda. Õppija profiili mõjutavad erinevad aspektid:

- õppimine kaugõppes - suur osakaal iseseisval õppimisel, mis nõuab tugevat motiveeritust ja püsivust. Siinkohal on kindlasti erinevused erinevatel generatsioonidel.
- vajadus tööga seondult - mitmete ametite puhul on kõrgharidus esmaseks filtriks, mis ei taga küll alati töö saamist, kuid mille puudumine võib välistada esmasest konkursisõelast edasipääsu
- eriala atraktiivsus - erinevatel aastatel joonistuvad sisseastumisel välja erialad, mis on populaarsed. Keskkoolilõpetajate seas on kõige suuremaks mõjuteguriks edasi õppima minekul eriala huvitavus ja teisel kohal tasuta õppimise võimalused (Mägi, Nestor 2013: 21). Eriala atraktiivsusele aitab kaasa kindlasti ka meediakajastused ehk mida antud valdkonnast ühiskonnas räägitakse, missugused on potentsiaalsed töökohad jms.

Informatsiooni eriala õppimisvõimaluste kohta leiti küsitluse põhjal valdavalt koolide kodulehekülgedelt ja sõprade/tuttavate kaudu. Järelikult on väga oluline, et kooli kodulehekülgedel oleks kogu eriala puudutav vajalik informatsioon kergelt leitav ning võimalikult lihtsalt mõistetavalt lahti kirjutatud, mis aitab vältida edaspidiseid probleeme. Sõprade/tuttavatena nähakse autori arvates kindlasti osana neid, kes on õppinud või õpivad

antud eriala või on töötanud või töötavad antud valdkonnas. Sellel on samuti oluline roll uue potentsiaalse valdkonna töötaja arendamisel: missugused on olnud soovitaja isiklikud õppe- ja tööga seotud kogemused ning kuidas ta soovib seda õpet ja valdkonda edasi teistele.

Üldises pildis andis rahulolu nii õppekavadega kui ka õppekorraldusega positiivse pildi, mis näitab, et loodusturismi eriala on vajalik ning annab hea ettevalmistuse antud valdkonna tööturule sisenemiseks ja enese täiendamisele, kuid alati tuleb uuendustega kaasas käia ning leida võimalusi kiirelt reageerida turul toimuvale. Üle poolte (67%) küsitlusele vastanutest teeksid ikka sama valiku, kui oleksid taas õppima asumise valiku ees, lisaks valikud “sama eriala teises koolis” ja “sama eriala teisel õppetasemel” näitavad samuti, et eriala on jätkusuutlik ja populaarne. Välja toodud õppekava parendamisega seotud ettepanekutest on palju tekitanud küsimusi praktikateema, kutseõppes peetakse seda liiga mahukaks ning kõrghariduses vastupidi - liiga lühikeseks.

Õppekavade lõikes on praktikate mahud erinevad kutse- ja kõrghariduse lõikes, kuid üldine eesmärk on sarnane - koolis omandatud teadmiste ja oskuste rakendamine praktikas. See on kindlasti üks mõttekoht, sest meie igapäevases muutuvast maailmas on muutunud ka õpikäsitlus. Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (2014: 6-7) toob välja ühe strateegilise eesmärgina just muutunud õpikäsitluse, mis rõhutab õppijakesksust, võtmepädevuste olulisust, vajadust siduda õppeprotsessis uus teadmine olemasolevaga, lõimida see erinevate aine- ja eluvaldkondadega, õppida/õpetada mitte ainult faktiteadmisi, vaid õppida õppima ja probleeme lahendama ning teha seda meeskonnas. Õpetaja roll on toetada õppija kujunemist ennastjuhtivaks õppijaks, kes tuleb iseseisvalt toime muudatustega keskkonnas ning võtab vastutuse oma arengu ja õpivalikute eest. Ühe olulise meetmena on kavastatud kutse- ja kõrghariduse tasemel analüüsida õppemeetodite, auditoorse ja iseseisva töö, praktika mahtude, hindamismeetodite ning õppekava eesmärkide ja õpiväljundite sidusust, vastavust tööturuvajadustele ning pakkuda välja muudatusettepanekud, arvestades parimaid rahvusvahelisi kogemusi.

Samas ei pea ilmselgelt muutma praktikate mahtu, õppetööd on võimalik muuta praktilisemaks läbi mitmete praktiliste tegevuste, mida on ka küsitlusele vastajad mitmeid kordi välja toonud. Eriti kaugõppevormis on väga suur maht iseseisval õppel ning iseseisvad tööd peaksid kindlasti olema suurel määral seotud reaalse eluga ja üheks heaks võimaluseks on ka lõimingute kasutamine õppetöös. Täna juba toimub erinevate õppeainete raames koostöös

loodusturismi ettevõtetega mitmeid praktilise väärtusega ülesandeid, mis toovad kasu nii õppijatele kui ka ettevõtjatele. Kindlasti on see üks koht, millele saavad koolid õpetamisel veel tähelepanu pöörata.

Kuna praktikat hindas 86% küsitlusele vastanutest väga vajalikuks, siis on oluline tähelepanu pöörata ka praktikakohtadele. Praktikast peaksid kasu saama nii õppija kui praktikaettevõtte, aga ka kool. Kõige olulisem aspekt praktika tulemuslikkuseks on kõigi osapoolte tagasiside üksteisele, mis aitab kaasa õpetada eriala vastavalt tööandjate ootustele ja vajadustele.

Loodusturismi eriala õppija on küll täiskasvanud õppija, kuid kindlasti on suur erinevus äsja gümnaasiumi lõpetanud ja juba töömaailmast tulnud õppijal. See teeb ühest küljest õpetamise keerukamaks, kuid samas annab väga hea pagasi meeskonnatöö arendamiseks erinevate inimtüüpide vahel. Eri vanuses inimesed on oma õppimises ja uute teadmiste ja oskuste omandamises erinevad, seega õpetamisel on väga oluline leida võimalus nende eripäradega arvestada leides võimalusi, kuidas kõigi erisusi kokku ühtseks tervikuks luua. Oma andragoogilises mudelis viitab Knowles jt. (2005) järgmistele erinevustele:

- täiskasvanu on ennastjuhtiv õppija, kes võtab ise vastu enda jaoks olulised otsused;
- täiskasvanu asub õppima siis, kui tal tekib selleks reaalne vajadus ja soov;
- väga suur roll on õppija eelnevatel õpikogemustel ning see võetakse kaasa uude õpiprotsessi;
- täiskasvanud on valmis õppima neid asju, mida nad tõesti soovivad õppida ning õpe peab olema seotud reaalse eluga;
- täiskasvanud on orienteeritud õppimisele, nad on motiveeritud õppima oskusi ja omandama teadmisi, mis aitavad neil toime tulla eluliste situatsioonidega;
- täiskasvanute õpimotivatsiooni mõjutavad vähesel määral välised tegurid (nt saada parem töö), enim aga mõjutavad sisemised tegurid, milleks on näiteks enesekindluse tõus ning oma elukvaliteedi parandamine.

Õppekorralduses on kindlasti väga problemaatiline tunniplaanide koostamine eelkõige kaugõppijatele, kes tahaksid väikese aja jooksul maksimumi saada ning samas pere ja töö kõrvalt on keerukas oma aega planeerida. See toob kaasa suure väljalangevuse. Ühe lahendusena on ka vastajate poolt välja toodud e-õppe kasutamist, mida saaks rakendada teoreetiliste teadmiste omandamiseks. E-õpe aitab kaasa õppeprotsessi paindlikkusele, kuid autori arvates peab jääma piisavalt ka kontaktunde.

Kui vaadelda välja toodud positiivseid ja negatiivseid aspekte loodusturismi eriala õppes, siis kõrgelt on vastajad hinnanud just praktilisi tegevusi (giidiroolis olemine, praktikumid) ja professionaalseid õppejõude ning negatiivsetena kodutöödega seonduv (maht ja praktiline väärtus) ning õppekorraldusega seotud aspektid (informatsiooni liikumine, õppe sisu). See näitab, et lisaks praktiliste tegevuste osakaalu suurenemisele on väga oluline roll õppijate rahulolul ka iseseisvate töödega seonduvalt. Ettepanekutena koolidele saab siin välja tuua konkreetseid punktid:

- koduste tööde selgus - mis aines, mida teha ja tähtaeg, seega on tähtis konkreetne informatsioon iga koduse töö kohta, mis on leitav õppeinfosüsteemist;
- koduste tööde sisu - tähelepanu pöörata koduse töö praktilisele väärtusele (koostöö erinevate loodusturismi ettevõtetega, lõimimine mitmete õppeainete vahel) ning sisu nõuetele sh vormistusnõuded.

Lõpetamisjärgset tegevust analüüsid selgub, et suur osa loodusturismi eriala lõpetanustest töötab ning ei läinud edasi õppima ja vaid 12,2% küsitlusele vastanutest ei seosta oma praegust tööd õpitud loodusturismi erialaga üldse. Erialase töö määratlemine on siiski keerukas, kuna see valdkond on otseselt ja kaudselt seotud paljude teiste tegevusvaldkondadega. Ka antud uuringus tuli välja töötamine erinevates sektorites, kus kõige rohkem 29,6% vastanutest töötab kaubanduse ja teeninduse sektoris, järgnesid turism 18,4% ja põllumajandus 15,3% vastanutest. Seega erialaselt töötavate loodusturismi eriala lõpetanute osakaal võib autori arvates olla suurem, kuna valdkondade lõikes ei seostanud oma tööd erialase tööga mitmed kaubanduse ja teeninduse valdkonnas töötajad, mis on siiski suure tõenäosusega seotud erialase tööga, lisaks veel põllumajanduse- ja ehitusvaldkonnas töötajad, mis võivad ka tõepoolest olla mitteerialased töökohad.

Loodusturismitoodete pakkumiseks ei piisa ainult loodusressurssidest, väga oluline on ka vajaliku toetava infrastruktuuri olemasolu nagu heatasemelised teed loodusobjektide juurde jõudmiseks; piisava kvaliteediga turismiinfo sh infopunktid, viidad, infotahvlid, kaardid; märgistatud ja hooldatud matkarajad ning loodusobjektid, samuti selline toetav infrastruktuur nagu majutus, toitlustus jne (Consumetric 2008: 9), kuhu on kaasatud väga erinevad valdkonnad. Siinkohal on tähtis teada ja tunda lisaks loodusele sihtkohta, selle eripära ning mida turistid ootavad ja vajavad sihtkohta külastades. See eeldab taas oma ala spetsialistide olemasolu, kes oskavad kõike vajalikku planeerida kõigi sihtrühmade huve arvestades.

Pooled küsitlusele vastanutest töötavad täis- või üle täiskoormise ning pooled osalise koormusega või hooajaliselt. Kui turismi laiemalt käsitleda, siis hooajalisus on üheks suureks probleemiks Eestis, mis omakorda mõjutab ka töötamist erialasel töö ja ka palgataset sektoris. Nii hooajalisus ja ka väike palk on üheks peamiseks takistuseks erialasele tööle minekul, lisaks on probleemiks ka erialase töö puudus elukohas ja kogemuste puudumine antud valdkonnas. Praxise korraldatud kutsehariduse uuringust (2013: 11) selgub samuti, et kutseõppeasutuste lõpetajad ei ole kuigi mobiilsed ja kui kodukohas erialane töökoht puudub, siis pigem asutakse tööle mõnes muus ametis, kui kolitakse töökoha otsinguil mujale.

KOKKUVÕTE

Loodusturism on oma olemuselt lai valdkond, mis hõlmab endas erinevaid turismivorme sidudes endaga erinevaid loodusressursse. Kuna turism on jätkuvalt pidevalt kasvutrendis, siis on väga oluline tähelepanu pöörata loodusressursside jätkusuutlikkusele ning seega koordineerida inimtegevust looduses. „Loodusega sidet otsides saame tundma õppida iseennast, leida oma mälusügavustes seoseid, mis on väga olulised meie liigi säilimiseks. See on võti looduse sisemise väärtustamise juurde, mis avab ukse nii elurikkuse kaitseks kui säästvaks arenguks.” (MTÜ Lahemaa Ökoturism *ref* Puura, I. Eessõna Looduse interpreteerija käsiraamatule. 2005)

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada Eesti kutse- ja kõrgkoolides õpetatava loodusturismi eriala tulemuslikkust, et tööturule suunduksid oma ala spetsialistid. Tähtis on teada, missuguste teadmiste ja oskustega spetsialiste antud valdkonna tööturul oodatakse, et koolid saaksid oma õpet viia vastavusse tööandjate ootuste ja vajadustega. Selleks kaardistas autor koolid, kus õpetatakse loodusturismi eriala ning viis antud eriala lõpetanute seas läbi uuringu ankeetküsitlusena.

Uuringu tulemustest lähtuvalt on loodusturismi eriala lõpetanud oma õpingutega ja eriala valikuga üldiselt rahul, kuid välja toodi mitmeid mõtteid, kuidas saab õpet efektiivsemaks muuta, et olla tööturul konkurentsivõimelisem. Peamiseks probleemiks oli kõikidel õppetasemetel praktika. Kutseõppe lõpetanud leidsid, et praktika maht on liiga suur ja raske on aega leida teisel erialal töötades, kuid samas rõhutati praktika olulisust ja vajalikkust erialasele tööle mineku jaoks. Vastupidiselt kutseõppe lõpetanutele leidsid bakalaureuse- ja magistritaseme lõpetanud, et praktika osakaal on õppekavas liiga väike, et saada erialast selgem ettekujutus.

Lisaks soovitati leida rohkem võimalusi teha koostööd erinevate loodusturismiettevõtetega, et õpe oleks rohkem reaalselt loodusturismi valdkonnas toimuvaga seotud. Veel toodi probleemina välja kommunikatsiooni kooli ja õppijate vahel, kus oli välja toodud

õppekorraldusega seotud informatsiooni puudus (tunniplaanid, VÕTA, õppesisu). Probleemiks oli ka arusaamatused seoses kodutöödega, kus ei olnud alati üheselt mõistetav, mida ja kuidas vaja teha. Soovitusena oli siinkohal nimetatud, et kodutööde nõuded oleksid konkreetset kirja pandud, õppeinfosüsteemist kergesti leitavad ja praktilise väärtusega. Positiivsetena toodi välja praktilisi väljasõite, kus sai ise giidirollis olla, samuti erinevate loodusturismi- ja teiste õppetööga seotud ettevõtete külastused, head õpetajad/õppejõud ning grupi sünergia, mis kõik andis loodusturismi erialale tööle minekuks väga hea pagasi.

Töö autor leiab toetudes teoreetilise materjalile ja uuringu tulemustele, et loodusturismi õpe on väga oluline ja vajalik kogu riigile, et tagada meie eriilmelise looduse jätkusuutlikkus, mis on atraktiivne turistidele ning aitab kaasa ka kogu riigi majandusele. Seega peavad koolide õppekavade juhid leidma võimalusi õppekavade kaasajastamiseks, kuna meie igapäevane elu on pidevas muutuses. Üle tuleks kindlasti vaadata kasutatavad õppemeetodid ning hinnata nende efektiivsust õppeaine omandamisel. Suurt tähelepanu tuleb pöörata praktikale ja praktiliste tegevuste integreerimisele õppetöösse, mis annab võimalusi õppe muutmiseks tulemuslikumaks. Praktika annab õppijale reaalse pildi tulevasest erialasest tööst ning peaks motiveerima õpilast veelgi rohkem õppimisse panustama, et leida soovitud erialane töö, mis toob loodusturismi valdkonna tööturule rohkem oma ala spetsialiste.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. **Baby, S., Nathawat, M.S., Al-Sarawi, M.A.** 2014. Major Impacts from Anthropogenic Activities on Landscape Carrying Capacity of Kuwaiti Coast. Polish Journal of Environmental Studies 23: 7-17
2. **Brandth, B., Haugen, M.S.** 2011. Farm diversification into tourism e implications for social identity? – J. Rural Stud., Vol. 2, pp. 35-44.
3. **Buckley, R., Coghlan, A.** 2013. Nature-Based Tourism and Breadth and Depth. Critical Debates in Tourism. pp. 304–306.
4. Defining „Nature Tourism“: meaning, value and boundaries. (2013) Tourism New South Wales. http://outdooreconomy.com/wp-content/uploads/2013/08/Tourism-New-S.-Wales_defining_nature_tourism.pdf (03.03.2017)
5. Eesti elanike keskkonnateadlikkus: Elanikkonna küsitlusuuring. (2016) Keskkonnaministeerium 2016
6. Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (2014) Haridus- ja Teadusministeerium 2014
7. Eesti hariduse ja tööturu vajaduste kokkusobitamine. (2015) Uuringu aruanne. Tööandjate Keskliit 2015
8. Eesti riiklik turismiarengukava 2014-2020 Tallinn: Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium 2013
9. **Ehrlich, Ü.** (2013) Eesti loodusturism kui majandusharu. Loodusturismi rahalise mahu hindamise metoodika, ülevaade teenusepakujatest, külastajate hulgast ja Eesti loodusturismi rahalisest mahust 2012. aastal.
10. Euroopa turismi näitajate süsteem. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2013
11. **Fredman, P., Tyrväinen, L.** (2011) Frontiers in Nature-based Tourism. Lessons from Finland, Iceland, Norway and Sweden. Taylor & Francis lk. 240
12. Glossary of tourism terms. UNWTO 2014
<http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/Glossary+of+terms.pdf> - (22.03.2017)

13. **Haaristo, H-S.** 2014. Üliõpilaste tagasiside Eesti kõrgkoolides. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis
14. **Jaggo, I., Reinhold, M., Valk, A.** (2016) Edukus tööturul. Haridus- ja Teadusministeerium
15. **Kerb, A.** (2016) Riik hakkab senisest ulatuslikumalt analüüsima rahulolu haridusega. 28.01.2016 <https://www.hm.ee/et/uudised/riik-hakkab-senisest-ulatuslikumalt-analuusima-rahulolu-haridusega> - (07.02.2017)
16. **Knowles, M. S., Holton III, E. F., Swanson, R. A.** (2005). The Adult Learner (6th Ed): The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development. USA: Elsevier Inc., lk. 395
17. Kontseptsioon ja mõõtevahendid hindamaks rahulolu üld-, kutse- ja kõrgharidusega ning täiendõppe võimalustega. (2016) Haridus- ja teadusministeerium 2016, lk. 116
18. Kutseseadus. (Vastu võetud 22.05.2008, muudetud, täiendatud, viimati jõustunud 01.07.2015) - *Riigi Teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/12974050> - 20.02.2017
19. Kvalifikatsiooniraamistik. Haridus- ja Teadusministeerium <https://www.hm.ee/et/tegevused/kvalifikatsioonid/kvalifikatsiooniraamistik> - (20.02.2017)
20. Kõrgharidusprogramm 2016-2019. Haridus- ja Teadusministeerium 2014
21. Käsiraamat loodusturismi ettevõtjale. Koostaja: SA Lõuna-Eesti Turism 2007, lk. 85
22. Küllastajate seire loodusaladel - Põhjamaade ja Balti riikide kogemustel põhinev käsiraamat. RMK 2008, lk. 193
23. Loodusgiidide koolitus. MTÜ Lahemaa Ökoturism <http://www.okoturism.com/en/node/20> - (22.03.2017)
24. Loodusharidus <http://www.keskkonnaagentuur.ee/et/e-teenused/eesti-riikliku-bioloogilise-mitmekesisuse-teabevorgustiku-koduleht/sektoriaalne-3> - (12.02.2017)
25. Looduskaitse arengukava aastani 2020. Keskkonnaministeerium 2012
26. **McNeely, J., Kuenzi, C.** (2012) The Risks Associated with Nature-Based Tourism. http://irgc.org/wp-content/uploads/2012/04/Chapter_8_Nature_Tourism_final.pdf - (25.03.2017)
27. **Mägi, E., Nestor, M.** (2012) Koolilõpetajad ja nende karjäärivalikud. Keskhariustaseme lõpetajate uuringu aruanne. SA Archimedes 2012, lk. 63
28. Nature-based tourism, environment and land management. Edited by Buckley, Weaver and Pickering CAB International 2003

29. **Nestor, M. Nurmela, K** (2013) Kutseharidus ja muutuv tööturg Tööandjate uuringu lühikokkuvõtte. Praxis 2013, lk. 21
30. Outdoor Recreation and Nature Tourism: A European Perspective 2007
http://www.eau.ee/~bell/Recreation_course%202008-9/Outdoor%20recreation%20and%20nature%20tourism.pdf - (15.02.2017)
31. **Pilli, E.** Väljundipõhine hindamine kõrgkoolis. SA Archimedes 2009, lk. 53
32. Rahulolu haridusega. (2017) Haridus- ja Teadusministeerium
33. **Reimann, M.** Ökoturism. Mõtteviis, majandusharu, heaolu tõstja, loodus- ja kultuuripärandi kaitse tõhustaja. Eesti Ökoturismiühendus 2010, lk. 148
34. SA Kutsekoda <http://www.kutsekoda.ee/et/index> (14.03.2017)
35. **Salumaa, T., Talvik, M.** (2014) Juhised õpilaste rahulolu mõõtmiseks ja seireks. Merlecons ja Ko OÜ 2014, lk. 42
36. **Sudakova, L.** (2011). Turismi uuringutel on tarbija, kas see on võimalus või oht? In: ETHL artiklite kogumik Arendame turismiteadust 2: Arendame turismiteadust. Pärnu, 2011
37. **Sudakova, L., Lehtpuu, S., Mengel, R.** Turismiharidus ja tööturu ootused. Reisimaailm, 2015 (6)
38. **Tangeland T., Aas Ø.** (2011) Household composition and the importance of experience attributes of nature based tourism activity products – A Norwegian case study of outdoor recreationists. – Tourism Management 2011, Vol. 32 (4), pp. 822-832.
39. Tartu Ülikooli Pärnu kolledži vilistlasuuringu kokkuvõtte (2011). Tartu Ülikool 2011
40. Tegevusalade ABC. Loodusmatkad. EAS 2009.
http://www.eas.ee/images/doc/ettevotjale/alustamine/tegevusalade_abc/loodusmatkad.pdf - (15.04.2017)
41. **Tilden, F.** (1957) Interpreting Our Heritage. The University of North Carolina Press 1957, lk. 191
42. **Tisdell, C. Wilson, C.** (2012) Nature-based Tourism and Conversation. New Economic Insights and Case Studies. Edward Elgar publishing 2012, lk. 520
43. **Tisdell, C.** (2013) Nature-based tourism in developing countries: issues and case studies. Econimics, ecology and the enviroment. Working paper No. 190.
44. **Tooman, H., Müristaja, H.** (2008) Turismisihtkoha arendus ja turundus. Argo kirjastus 2008 168 lk.
45. **Törn, A.** (2007) Sustainability of nature-based tourism. Oulu University Press, lk 60
46. Töö ja oskused 2025. SA Kutsekoda 2016

47. **Tüür, E.; Vaagen, A.** 2014 Inime on kaheksakümmend aastat koolipoiss. Postimehe teemaleht Intellektika 11. 02.2014. lk 8
48. UNWTO 2002. Ecotourism and protected areas. Sustainable Development of tourism
49. **Vila, L. E., Garcia-Aracil, A., Mora, J. G.** (2007). The distribution of job satisfaction among young european graduates: Does the choice of study field matter? Journal of Higher Education, 78(1), 97–118
50. **Vinter, K., Slabina, P., Heidmets, M.** (2015) Õpikäsitus ja koolikultuur. Arvamus. Õpetajate Leht 06.02.2015

THE STUDENTS SATISFACTION WITH NATURE TOURISM SPECIALITY IN ESTONIAN VET-SCHOOLS AND UNIVERSITIES

Summary

Nature tourism is a widespread field. It consists of different types of tourism binding them with various natural resources. Since tourism is rapidly growing, it is extremely important to bring everyone's attention to sustainable use of natural resources and coordinate people's behaviour in nature. "While getting in touch with nature we can also get in touch with ourselves. We are able to dig deep in our minds and find ways to sustain mankind. This key to inner valuation opens up a door for preserving natural diversity and sustainable growth." (Puura 2005)

The purpose of this master's thesis was to find out the quality of Estonian nature tourism education. Whether it's sufficient to provide our job market with qualified specialists. It is important to know what kind of knowledge and skills are required in the job market, so the schools can adjust their curriculum with the needs and expectations of employers. For that the author charted schools that teach nature tourism and held a survey among its graduates.

According to the surveys results, although the graduates are mainly satisfied with the studies and the choice of speciality, many of them pointed out ideas on how to make studies more effective and how to have an edge against competitive job applicants. The main problem was linked to the practical subjects. Vocational training graduates pointed out that the vast amount of practical assignments made it difficult to attend school while working. On the other hand no one questioned the necessity of such amount in order to apply for a specialized position. Bachelors and Masters degree graduates pointed out that there was not enough practice in the curriculum to get the real idea what the speciality is all about.

Also the graduates also recommended that there should be better cooperation between schools and nature tourism companies so the studies would be even more linked to nature tourism field. In addition some graduates brought to attention that communication between the school and the students requires improvement. Homework was not always understandable, graduates

recommended that home assignments should be more precise so that all the students understands the assignment in the same way. Also the assignments should be found more easily and they should have a practical value.

On the positive side, there was brought out practical tours, where students practiced being a guide, visiting different nature tourism companies, great teachers, and the synergy of the group, which all gave a great experience to start working in the field of nature tourism.

The thesis is based on theoretical knowledge and the survey results. The author finds that well educated nature tourism providers are extremely vital for the whole nations. To sustain our diverse nature. It is important that our curriculums will be updated. Different types of learning should be evaluated and replaced if necessary. Major attention should be brought to practice and we need to find ways to make them more effective. Practice provides a real image of the students future and moti ate them to put more effort in studies in order to find specialized work in their respective fields.

Lisa 1 Küsimustik

Hea loodusturismi eriala lõpetanu!

Olen Eesti Maaülikooli loodusturismi eriala magistrant ning palun Teie abi uuringu läbiviimisel. Uuringu eesmärk on välja selgitada loodusturismi lõpetanute erialasele tööle saamisega seotud takistused. Teie vastused aitavad parendada loodusturismi alast õpet meie koolides, et saaksime koolitada tööturu vajadustele vastavaid spetsialiste. Ankeet on anonüümne ning Teie vastuseid kasutatakse vaid statistiliselt üldistatud kujul ning ei seostata Teie isikuandmetega.

Kui Teil tekib küsimusi seoses ankeedi või kogu uuringuga, vastan meeleldi Teie küsimustele pollulak@gmail.com

Tänan vastamisele kulutatud aja eest!

I. TAUSTAINFORMATSIOON

1. Teie vanus

- a. kuni 30
- b. 31 - 40
- c. 41 - 50
- d. üle 50

2. Sugu

- a. naine
- b. mees

3. Missugusel haridustasemel õppisite loodusturismi eriala?

- a. kutseõpe
- b. bakalaureuseõpe
- c. magistriõpe

4. Miks asusite õppima seda eriala?

Palun hinnake kõiki väiteid.

	Väga oluline	Oluline	Mitte nii oluline	Pole üldse oluline
Valdkond/eriala huvitas mind/silmaringi laiendamine				
Töötasin antud valdkonnas ja soovisin kvalifikatsiooni tõsta				
Soov leida loodusturismiga seotud töö				
Soov selles valdkonnas oma ettevõtte luua				
Vanemad/sugulased/tuttavad jt soovitasid				
Perekondlikud traditsioonid				
Kooli maine				
Eriala maine				
Majanduslikud põhjused (nt tasuta õppekoht, õppetoetused)				
Esimese eelistusena valitud õppekavale ei saanud sisse				

Juhul, kui Teie õppekava/eriala valiku põhjuseks oli muu eelnevalt nimetamata oluline põhjus, siis palun täpsustage.

.....

II. RAHULOLU ÕPPEKAVA JA ÕPPEKORRALDUSEGA

1. Kust saite esmakordselt informatsiooni loodusturismi õppimise võimaluse kohta?

- kooli kodulehelt
- sõbralt/tuttavalt
- ajakirjandusest

2. Kuidas hindate oma rahulolu järgmiste õppekava puudutavate väidetega

Palun hinnake kõiki valikuid.

	Väga rahul	Rahul	Pigem rahul	Pigem mitte rahul	Üldse mitte rahul
Omandatud eriala vastas minu ootustele					
Õppekavas olevad ained olid vajalikul määral omavahel seotud					
Õppeainete järgnevus õppeprotsessis oli loogiline					
Õppekavas oli teooria ja praktika tasakaalus					
Õpingute jooksul omandasin erialaseks tööks vajalikud teadmised ja oskused					
Praktika käigus omandasin vajalikke praktilisi erialaseid oskuseid					
Praktika maht oli liiga väike					
Läbitud õppekava on kooskõlas tööturul toimuvate arengutega					

3. Teie ettepanekud seoses õppekavaga

Mida saaksime muuta, et õpe toetaks eralasel tööl hakkama saamist.

.....

4. Millised on probleemid, millega puutusite kokku õpingute ajal?

.....

5. Kui Teile antaks praegu uuesti võimalus oma kooli ja sama eriala valida, siis kas sa teeksid sama otsuse?

- Jah, ma ei muudaks oma valikut
- Ei, valiksin sama eriala, kuid teises koolis
- Ei, valiksin sama eriala, kuid teisel õppetasemel
- Ei, valiksin teise eriala samas koolis
- Ei, valiksin nii teise eriala kui ka teise kooli
- Ei, ma ei lähekski edasi õppima

Soovi korral põhjendage palun oma vastust.

.....

6. Kuidas hindate oma rahulolu järgmiste õppekorraldust puudutavate väidetega:

(Palun hinnake kõiki väiteid)

	Väga rahul	Rahul	Pigem rahul	Pigem mitte rahul	Üldse mitte rahul
Õppetööd puudutav info oli kättesaadav					
Tunniplaan oli hästi koostatud					
Õppekoormus oli erinevatel õppeperioodidel ühtlane					
Õpe oli korraldatud paindlikult					
Mul oli kerge leida praktikaks kohta					
Praktika juhendmaterjalid olid arusaadavad					
Praktika hindamisviis oli sobiv					
Õppevahendid ja -tehnika olid sobivad ja kaasaegsed					
VÕTA rakendamine oli arusaadav					

7. Teie ettepanekud õppekorraldusele

.....

8. Kas praktikast oli kasu?

a. jah

b. ei

Põhjendage oma vastust

.....

9. Millega jäite õppeprotsessis kõige rohkem rahule?

.....

10. Mis oli õppeprotsessis kõige nõrgem/suurem puudus?

.....

III LÕPETAMISJÄRGNE TEGEVUS

- 1. Mis aastal lõpetasite loodusturismi õpingud?**
- 2. Kas jätkasite oma õpinguid peale lõpetamist:**
 - a. Jah, samal alal bakalaureuseõppes
 - b. Jah, samal alal magistriõppes
 - c. Jah, samal alal kutseõppes
 - d. Jah, teisel erialal
 - e. Ei jätkanud
- 3. Milline loetletud vastusevariantidest kirjeldab Teie praegust tegevust kõige paremini?**
 - a. Töötan
 - b. Ainult õpin
 - c. Töötan ja õpin
 - d. Ei tööta ega õpi, otsin aktiivselt tööd
 - e. Ei tööta ega õpi, ei otsi aktiivselt tööd
 - f. Olen lapsega kodus / ajateenistuses
 - g. Õpin ja otsin aktiivselt tööd
- 4. Millist haridustaset eeldab Teie praegune amet?**
 - a. Keskharidus
 - b. Kutseharidus
 - c. Bakalaureusekraad
 - d. Magistrikraad
 - e. Doktorikraad
 - f. Rakenduskõrgharidus
 - g. Haridustase pole sellel töökohal oluline
 - h. Ei oska öelda
- 5. Teie praegune töökoht ?**
 - a. Riiklikus, avalik-õiguslikus või munitsipaalasutuses
 - b. Oma firmas
 - c. Erafirmas või eraisiku teenistuses
 - d. MTÜ-s, sihtasutuses
 - e. Olete füüsilisest isikust ettevõtja või vabakutseline
 - f. Mitmes eelnevalt nimetatud omandivormiga asutuses või firmas samaaegselt

6. Millisesse valdkonda kuulub asutus/ettevõte, kus töötate:

- a. Turism
- b. Avalik haldus
- c. Kaubandus ja teenindus
- d. Tööstus
- e. Haridus
- f. Logistika, side, transport
- g. Põllumajandus
- h. Ehitus
- i. Muu

Palun täpsustage valikut "muu"

7. Kas Te töötate praegu ... ?

- a. täiskoormusega
- b. üle täiskoormuse
- c. osalise koormusega
- d. hooaja- ja juhutöödel

8. Millises vahemikus on Teie brutopalk

- a. Ei tööta hetkel
- b. kuni 700
- c. 701 - 1000
- d. 1001 - 1300
- e. üle 1300

9. Kus asub Teie töökoht?

a. Harjumaa	i. Pärnumaa
b. Hiiumaa	j. Raplamaa
c. Ida-Virumaa	k. Saaremaa
d. Jõgevamaa	l. Tartumaa
e. Järvamaa	m. Valgamaa
f. Läänemaa	n. Viljandimaa
g. Lääne-Virumaa	o. Võrumaa
h. Põlvamaa	

10. Kui olulised olid Teile töökoha valimisel järgmised faktorid?

Palun hinnake kõiki väiteid

	Väga oluline	Oluline	Mitte nii oluline	Pole üldse oluline
Ametikoha/töökoha prestiiž				
Enese proovilepanek				
Hea palk				
Head karjääri- ja arenguvõimalused				
Head töökaaslased				
Paindlik töögraafik				
Sobiv asukoht				
Soodustused (ametiauto vms)				
Töö oli õpitud erialaga seotud				

Juhul, kui töökoha valimisel oli määravaks mingi muu eelpool nimetamata põhjus, siis palun täpsustage.

11. Millisel viisil leidsite oma töökoha? Palun märkige üks, kõige olulisem viis

- Võtsin tööandjaga ise ühendust (konkreetses tööpakkumist ei olnud)
- Seda tööd pakuti mulle isiklikult
- Kasutasin sugulaste või tuttavate abi
- Olin selles organisatsioonis praktikal
- Leidsin tööpakkumise kooli vahendusel
- Leidsin tööpakkumise ajalehe-, TV-, raadio- või muust avalikust reklaamist
- Leidsin tööpakkumise sotsiaalmeedia vahendusel
- Sain tööpakkumise personaliotsingu portaalist (CV Online, CV Keskus vmt)
- Asutasin eraettevõtte, alustasin FIEna
- Töötasin sellel töökohal juba õpingute ajal
- Muu viis töökoha leidmiseks

Palun täpsustage valikut "muu"

12. Palun hinnake oma senise kogemuse põhjal, kuivõrd aitasid järgmised tegurid kaasa Teie praeguse töökoha saamisele.

Palun hinnake kõiki nimetatud tegureid

	Nõustun täiesti	Pigem nõustun	Pigem ei nõustu	Üldse ei nõustu
Omandatud eriala				
Lõputöö teema/lõpueksam				
Õppealased saavutused				
Lõpetatud kooli maine				
Õpingute ajal läbitud praktika				
Eelnev töökogemus samas valdkonnas				
Võõrkeelte oskus				

13. Kuivõrd on Teie praegune põhitöö seotud õpitud erialaga?

- Otseselt
- Suures osas
- Mõningal määral
- Ei ole seotud

14. Kas peale lõpetamist oli lihtne erialast tööd leida?

Erialase töö määratlusena võtta aluseks ÜRO Rahvusvahelise Turismiorganisatsiooni (UNWTO) loodusturismi definitsioon: „Loodusturism on turismi vorm, mille peamiseks motivatsiooniks on looduse vaatlemine ja väärtustamine“.

- Jah
- Ei
- Töötasin juba erialasel tööl
- Ei soovinud erialasele tööle minna

15. Kui vastasid “ei”, siis millised olid takistused:

- Elukohas ei ole erialast tööd
- Leidsin huvitavama töö teises valdkonnas
- Väike palk
- Mulle ei paku erialane töö huvi
- Ei olnud piisavalt erialaseid teadmisi ja oskusi

Juhul, kui oli mingi muu takistus, siis täpsustage.

16. Kui vastasid “jah”, siis kellena töötad ning kuidas seostad seda tööd erialaga.

Kirjuta amet ja seos loodusturismiga

17. Kas ja millises valdkonnas tunnete enesetäiendamise vajadust?

Võimalik on märkida mitu Teie jaoks sobivat vastusevarianti

- a. Erialased teadmised ja oskused (need, mis on seotud omandatud erialaga)
- b. Töölased teadmised ja oskused (need, mida on vaja konkreetsel ametikohal toimetulekuks)
- c. Üldharivad teadmised
- d. Hobi- ja huvialased teadmised ja oskused
- e. Ei tunne hetkel enesetäiendamise vajadust

Mina, _____,

(autori nimi)

sünniaeg _____,

1. annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud lõputöö

_____,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja(d) on _____,

(juhendaja(te) nimi)

1.1. salvestamiseks säilitamise eesmärgil,

1.2. digiarhiivi DSpace lisamiseks ja

1.3. veebikeskkonnas üldsusele kättesaadavaks tegemiseks kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor _____

(allkiri)

Tartu, _____

(kuupäev)

Juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta Luban lõputöö kaitsmisele.

(juhendaja nimi ja allkiri)

(kuupäev)

(juhendaja nimi ja allkiri)

(kuupäev)